

GLAGOLJAŠ DON IVE VLAHIĆ IZ SUTOMIŠĆICE

(o. 1733. – 25. VII. 1803.)

Mr. sc. Grozdana F r a n o v-Ž i v k o v i ć
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, HR

UDK: 003.349.12(497.5):929 Vlahić, I.
Izvorni znanstveni članak

Prihvaćeno: 11. IV. 2012.

U članku je uvodno prikazana uloga, značenje i utjecaj glagoljaških svećenika na život i svjetonazor vjernika. Radi se najčešće o svećenstvu koje je poteklo iz sredine u kojoj djeluje, pa se njegova važnost očituje u autentičnom svjedočenju o načinu života njihova vremena. Ono je sačuvano do danas u raznim propovijedima, službenim dokumentima, matičnim knjigama, knjigama bratovština, godarima, povijesnim podacima, raznim usputnim zapisima. Ovdje je prikazan život i rad don Ive Čubanov rečenog Vlahića, župnika župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu u XVIII. stoljeću. U članku je utvrđeno da su ostatci pet glagoljskih propovijedi do sada nepoznatog autora, koji se nalaze u Arhivu HAZU u Zagrebu, pisani zapravo rukom don Ive Vlahića.

Ključne riječi: *don Ive Čubanov rečeni Vlahić, svećenici glagoljaši, Sutomišćica, otok Ugljan, kurzivna glagoljica, XVIII. st.*

I. OPĆENITO O SVEĆENICIMA GLAGOLJAŠIMA

Niže je svećenstvo u proteklim stoljećima imalo veliku ulogu u poboljšavanju života stanovništva, što se nije očitovalo samo u vođenju crkvene i civilne administracije, pisanju i održavanju propovijedi te izdavanju knjiga na domaćem jeziku, već i u svakodnevnom druženju s vjernicima, npr. s članovima bratovštine. U svemu tome bila je prvenstveno važna obrazovanost i načitanost svećenika. Iz tog se razloga velika pažnja posvećivala školstvu i nabavi knjiga potrebnih za održavanje potrebne duhovne i znanstvene razine.¹ Dugo je postojala predrasuda o nedovoljnoj obrazovanosti te siromaštvu nižeg svećenstva odnosno župnika (*parokijana*), među koje spadaju i popovi glagoljaši, koji su živjeli u svakodnevnom doticaju sa stanovništvom, a često i sami potjecali iz sredine u kojoj su djelovali.

Župnicima je glavni zadatak bilo liturgijsko djelovanje, dušobrižništvo te poučavanje. Od njih se zahtijevalo da se ne posvećuju svakodnevnim poslovima sredine, već da svoje prihode i potrebe namiruju od crkvenih desetina, donacija ili zaradom od misa i vođenja bratovštinskih knjiga. Ali, s obzirom na to da su ovi svećenici često bili podrijetlom iz sredine u kojoj su služili (ili susjednih mjesta), mnogi su se od njih radije uzdržavali od rada na zemlji, nego da od ionako siromašnih ljudi uzimaju desetine; tako su često bili i podstrekači i vođe pobuna protiv plaćanja tih desetina.² Često su se oblačili pa i ponašali kao i ljudi među kojima su djelovali.³ Mnogi su dolazili svojim radom, kupovanjem i donacijama do više kuća i zemljišta. Spomenutu predrasudu o nepismenosti⁴ i siromaštvu popova glagoljaša za razdoblje XIV., XV. i XVI. stoljeća pobija P. Runje zahvaljujući pronađenim izvorima vezanima uz ovaj problem.⁵

Iz kasnijeg razdoblja – XVII. i XVIII. stoljeća – sačuvani su dopisi vezani uz školovanje klerika. Istina, velik je dio dopisa, pisanih kurzivnom glagoljicom, pronađen na području Ninske biskupije, dok s otočnih župa ima malo primjera.⁶ Iz tih potvrda vidimo da su *žakni* stanovali kod svećenika kod kojeg su naukovali,⁷ da su se morali ispovijedati svake *Mlade Nedile* i u ostale veće svetkovine,⁸ održavati vjeronauk djeci i vježbe.⁹ Na primjer, don Mate Ugarković, *parokijan* od Ražanca, u isto je vrijeme (1718. g.) imao kod sebe na naukovanju dva *žakna*, Matu Rukavinu i Osipa Kovačeva.¹⁰ U spisima vidimo na koji su se način prikupljala sredstva za naukovanje (*patrimonij*).¹¹ Za početak naukovanja *žakna* uz prijavu je vjerojatno tražena i potvrda o rođenju, koja se inače izdavala iz matice rođenih, a u slučaju da osoba nije bila upisana u maticu, naknadno se upisivala¹² ili se davala potvrda u obliku izjave svećenika po njegovoj zakletvi (*viri*).¹³ Prije ređenja trebalo se napovijedati u crkvi tri puta *posred mise* da se vidi je li osoba dostojna da bude svećenik i omogućiti da bilo tko može dati kakvu zamjerku protiv tog ređenja.¹⁴ Nakon te procedure *žakni* odlaze na ispitivanje kod biskupa i ovlaštenih ispitivača.¹⁵ Oni nisu samo stanovali kod svećenika, već i kod veleposjedničkih obitelji u Zadru,¹⁶ koje su im, osim u smještaju, pomagale i u školovanju.¹⁷

Jedna od važnih dužnosti popova glagoljaša bila je propovijedanje običnom puku. Da bi mu se svojim razmišljanjima približili, bilo je važno da su i sami dio tog puka, prvenstveno po podrijetlu. Za ovu ulogu svećenici su se posebno pripremali; sačuvani su mnogi zbornici i zbirke propovijedi kojima su se služili u pripremi, kao i osnovna literatura. Na zadarskom području sačuvan je znatan broj ovih zbornika. Na same

svećenike (što se vidi i po literaturi kojom su se služili), a preko njih i na običan puk, jak je utjecaj imala prvenstveno srednjovjekovna skolastička filozofija, a za njom i ostale grane znanosti.¹⁸

Jedno od najvažnijih otkrića koje je obilježilo XV. stoljeće bio je izum tiskarskog stroja; s njime je povezano širenje novih ideja i definitivan prijelaz usmene kulture u pisanu.¹⁹ Već tada, s porastom broja pristupačnih tiskanih knjiga, i obični su ljudi dolazili do informacija, bilo da su bili pismeni pa sami čitali, bilo da je čitala jedna osoba dok su drugi – primjera radi, ukućani okupljeni oko ognjišta – slušali,²⁰ ili se pak sadržaj prepričavao na ulici, te su ljudi mogli donositi i svoje osobne zaključke, a ne samo ponavljati ono što su slušali na propovijedi.²¹ Osim Biblije i vjerskih tekstova, tiskani su i tekstovi antičkih mislilaca. Usporedo s povećanjem broja tiskanih informacija počinju se mijenjati nazori o prirodi i životu. I dok je za srednjovjekovnog čovjeka, u skladu s Ptolomejevim učenjem, svijet bio statičan, svrhovit, a sve u njemu imalo određeni red – pa čak i čovjek koji ima svoje mjesto na društvenoj ljestvici sredine u kojoj se rodio – od tada se svijet počinje gledati na drugi način. U okviru novog načina gledanja na svijet, prvenstveno se oslanjajući na antički model mišljenja, počela je još jedna znanstvena revolucija.²² Ona se temeljila na Baconovoj filozofiji iznijetoj u knjizi *Napredak znanosti* te u djelu *Novi organon*,²³ u kojem je naglašena potreba za novom metodom u znanosti utemeljenoj na novoj varijanti metode indukcije (za razliku od ranijeg učenja o silogizmu).

Po Ž. Dadiću, krajem je XV. stoljeća došlo do preinaka koncepcije prirodne filozofije i egzaktnih znanosti.²⁴ Ti novi stavovi dolazili su do izražaja prvenstveno u XVI. stoljeću. Još u XII. stoljeću kod Hermana Dalmatina dolazi do povezivanja platonovske i aristotelovske filozofije. Kasnije je ipak dominirala aristotelovska filozofija. Tijekom XV., a osobito na prijelazu u XVI. stoljeće dolazi do ponovnog oživljavanja platonizma, čemu su doprinos dali i naši filozofi, npr. Frane Petrić.²⁵ Pri tome je zapravo najvažnija bila ideja prihvaćanja peripatetičke filozofije s dopunama neoplatonizma, odnosno dopuna Platonove prirodne filozofije onim tezama iz peripatetičke koje nisu bile u suprotnosti s njim.

Jačanje uloge znanosti nije bilo moguće bez jačanja obrazovanja, koje je bilo u funkciji znanosti. U razdoblju od XIII. do XV. stoljeća škole su funkcionirale po shemi trivij – kvadrivij. Trivij je bio niža razina, a obuhvaćao je učenje gramatike, retorike i dijalektike. Na višem stupnju, kvadriviju, učila se aritmetika, geometrija, glazba i astronomija.²⁶

Znanstvena djela, koja su uglavnom pisana latinskim jezikom, počela su se polako prevoditi i na hrvatski jezik. Ž. Dadić navodi da su tekstovi na hrvatskom jeziku bili važni iz dvaju razloga: *"Prvi se od njih sastoji u tome što se već tada u njima stvaralo hrvatsko prirodoznanstveno nazivlje koje je moralo imati utjecaja i na kasniji razvitak hrvatskoga znanstvenog nazivlja, a drugi se sastoji u tome što takvi tekstovi jako dobro pokazuju kako su se prirodoznanstvene ideje širile u širokim slojevima hrvatskog pučanstva."* Isti također tvrdi: *"struktura prvotisaka u samostanskim knjižnicama pokazuje da su u 15. st. nabavljana upravo ona djela iz prirodnih znanosti i prirodne filozofije koja su se općenito upotrebljavala u tadašnjim školama i da su knjižnice sadržavale djela autora koji su se tada najviše podržavali."*²⁷

Napredne misli dopirale su do običnih ljudi najvjerojatnije preko svećenika koji su, bilo u domaćim, bilo u stranim školama, dolazili u doticaj s novim spoznajama. Ne može se isključiti ni mogućnost da su ljudi na putovanjima (kao pomorci, hodočasnici i dr.) stjecali nova znanja. Tako su obogaćivali vlastita saznanja na svim područjima ljudskog djelovanja.

Po *Lucidaru*²⁸ se vidi kako je teško bilo odmicanje od mita i ranijih spoznaja; i inače se nova znanja teško prihvaćaju, stoga je bilo teže prihvaćanje službene medicine (ljekaruše,²⁹ molitve, amuleti itd.), novih spoznaja i pravila u poljoprivrednoj proizvodnji, te ostalih znanosti u praktičnoj uporabi.³⁰ *Lucidar* je temeljen na peripatetičkoj koncepciji i ptolomejevskoj tradiciji, koja je tada prevladavala u znanstvenoj slici svijeta, a time i u školstvu. Geocentrična slika jasno je prikazana u poglavlju o izmjenama dana i noći te u poglavljima o udaljenostima u svemiru i položaju i veličini planeta.³¹ U nekim se dijelovima osjeća odstupanje od tada prevladavajuće Aristotelove filozofije.³²

Jedna od važnih uloga svećenika bila je socijalna i društvena: *"Kao ljudi s više škole i iskustva unosili su dobre običaje pri obradi zemlje, uzgoju voća i povrća, obradi vinograda i u svim drugim poljoprivrednim i inim potrebama sela i seljana. Isto tako bili su poznati kao vješti ljudi koji su pomagali bolesnicima. Svećenici su svojim iskustvom i na tom području bili prisutni i od velike pomoći selu."*³³

U sačuvanoj literaturi, bilješkama u pojedinim kodeksima ili u dokumentima nalazimo i ljekaruše. Po dokumentima se vidi da su ljekaruše bile dijelom pučko umijeće liječenja, a dijelom obogaćene novijim dostignućima.

II. O ŽIVOTU DON IVE VLAHIĆA

U ovom ću se radu osvrnuti na život i rad svećenika glagoljaša don Ive Vlahića, župnika župe svete Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu kraj Zadra.³⁴ Ova je župa u vrijeme života i rada don Ive Vlahića bila središnja župa mjesta Sutomišćice, Preka i Poljane, da bi se 1770. godine župa Preko odvojila u zasebnu župu. Don Ivu Vlahića nalazimo kao pisara u maticama rođenih, vjenčanih i umrlih, u *madrikulama*, raznim oporukama, ljekarušama, zatim kao prevoditelja dokumenata s talijanskog jezika na hrvatski jezik i glagoljicu, te kao pisca propovijedi koje se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Zadru i HAZU u Zagrebu.

Rođen je oko 1733. godine u Sutomišćici³⁵ od oca Mate (Mattio) Čubanova³⁶ rečenoga Vlahića, a vjerojatno je bio unuk ili praunuk Vlahe (Blaža) Čubanova,³⁷ koji se spominje u *kopiji libra od lašov*. Matične knjige ovog razdoblja su nestale, ali postoji upis u matici umrlih gdje se navodi da je u vrijeme smrti imao otprilike 70 godina: *"1803 na 25 luia priminu Don Ive Vlahić od godišć 70 incirka priminu prez sakramenta / svetoga ula i priporučena duša budući mu doša kolp toijst iuca i najdoše ga mrtva u / kući bi sprovoće od Don Ive Košte parokiana od Preka pokopan u crikvi s(ve)te Fumije."*³⁸

Iz matičnih knjiga koje su sačuvane za župu sv. Fume u Sutomišćici (od 1739. godine),³⁹ možemo pretpostaviti da je don Ive imao još najmanje dva brata, kapetana Antu Čubanova rečenoga Vlahića⁴⁰ i Šimu Čubanova rečenoga Vlahića, te sestru Jelu.⁴¹ Budući da je don Ive Vlahić bio paroh župe, brat mu Ante kapetan,⁴² a brat im Šime bio također cijenjena osoba u selu,⁴³ vidi se da se radi o jednoj od najuglednijih obitelji u mjestu.

U ninskim spisima je pronađen svećenik don Stipan Vlahić, vjerojatno stric ili brat don Ivina oca Mate (matične knjige su uništene pa se ne može točno vidjeti obiteljska veza među njima). I ovdje je moguće da linija ređenja vodi od strica do sinovca.⁴⁴

Nakon početnog obrazovanja kod župnog svećenika i franjevac trećoredaca na Školjiću (Galevcu) bio je vjerojatno jedan od prvih đaka Zmajevićeva glagoljaškog sjemeništa. Nakon zaređenja za svećenika 1759. godine postaje svećenik u Diklu, što se vidi i po njegovim upisima u matične knjige Dikla.⁴⁵

III. ŠKOLOVANJE

Mnogo se pisalo o svećenicima glagoljašima, najčešće da su bili nepismeni ili polupismeni. P. Runje je dokazao da su mnogi od njih svršavali redovne škole, a da su se mnogi obrazovali i u inozemstvu.⁴⁶ Don Ive Vlahić je odlično poznao svoj posao i crkvenu administraciju, a rado se bavio i mnogim drugim područjima poradi pripomoći župljanima, npr. pravom, ekonomijom pa čak i pučkom medicinom; prevodio je razne dokumente s talijanskog jezika i tumačio ih mještanima, vodio knjige mjesnih bratovština, razne račune, pisao oporuke i zastupao stanovništvo pred crkvenim i građanskim vlastima te uredno zapisivao svoje propovijedi iz kojih se vidi njegova visoka naobrazba; zapisivao je i pjesme i usputne bilješke u kodeksima, poput ljekaruša. Očito je da je don Ive Vlahić nakon prvog naukovanja kod župnika u Sutomišćici i u franjevačkom samostanu na Školjću⁴⁷ završio redovnu školu (vjerojatno Zmajevićevo sjemenište),⁴⁸ što se vidi po poznavanju hrvatskog jezika, latinice i glagoljice. U njegovim spisima pisanim glagoljicom možemo vidjeti da je upotrebljavao interpunkciju i ostale znakove kojih inače u većini dokumenata pisanih glagoljicom nema ili se jako rijetko upotrebljavaju. Pisao je i prevodio s talijanskog i latinskog jezika.

Na Školjću (Galevcu) djeluju franjevci trećoredci u samostanu sv. Pavla.⁴⁹ U tom samostanu školovani su *žakni* iz bližih i daljnjih mjesta. Vjerojatno je tu bila i jedna od središnjih škola za *žakne*. Franjevci su nesumnjivo imali velik utjecaj na okolno svećenstvo i stanovništvo.

Kad se usporede svi sačuvani glagoljski zbornici i zbirke propovijedi sa zadarskog područja, može se zaključiti da su u većoj ili manjoj mjeri povezani s ovim franjevačkim samostanom na Školjću. Zato i Štefanić (kod propovijedi pohranjenih u Arhivu HAZU pod brojem IVa 80/21; IVa 80/27; IVa 80/6), na osnovi nekoliko stilskih karakteristika u pisanju, zaključuje da je propovijedi koje nisu potpisane mogao napisati neki franjevac trećoredac.⁵⁰

Krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća u Sutomišćici (te Silbi i Ljupču) djelovao je don Ive Grdović rečeni Ivanov, inače rodom iz Poljane, mjesta koje potpada pod župu sv. Eufemije u Sutomišćici, najvjerojatniji autor velikog Grdovićeva zbornika⁵¹ o kojem je Ivan Kukuljević Sakcinski u svom izvještaju s puta po Dalmaciji g. 1857. zabilježio da je u Zadru kupio *"najveći možebit dosada poznati glagoljski rukopis, pisan u 16. ili početkom 17. vieka na hartiji na velikome listu sa 1575 stranah. Rukopis ovaj je pisan u hrvatskom podnarečju Otočanah, u selu Poljani kod Zadra, od nekog popa Ivanova te je bio negda toliko na glasu, da su glagoljski popovi običavali dolaziti iza*

*sviuh stranah u Poljanu za moći iz tog rukopisa crpiti svakojake podatke za svoje duhovne potrebe, a najviše za nauk krstjanski i za prodike, ali su morali za porabu rukopisa darovati svaki put po jedan četvert (kvartu) pšenice dotičnomu župniku.*⁵³

Tako su, osim velikog Grdovićeve zbornika, na zadarskom području sačuvani zbornici propovijedi don Nikole Belića,⁵⁴ don Šime Kuštere,⁵⁵ fra Petra Milutinića,⁵⁶ fra Šimuna Klimantovića,⁵⁷ don Bene Košćice,⁵⁸ don Mikule Fatevića,⁵⁹ fra Marka Kuzmića⁶⁰ i drugih. Jednako tako sačuvani su ostatci zbornika ili dijelovi propovijedi don Jure Čubanova,⁶¹ učenika don Ive Vlahića, i don Ive Levačića,⁶² župnika Sutomišćice nakon don Ive Vlahića.

Don Ive Vlahić u svom je životu i radu vjerojatno dolazio u doticaj s većinom ovih zbornika, posebno s velikim Grdovićevim zbornikom koji je nastao na području njegove župe i koji je vjerojatno u XVIII. stoljeću i bio u vlasništvu župe sv. Eufemije, odnosno u posjedu samog don Ive Vlahića.

IV. PROPOVIJEDI DON IVE VLAHIĆA

U propovijedima⁶³ koje je redovno zapisivao, a nekoliko ih uobličio u knjigu, moguće namijenjenu za objavljivanje, nalazimo dosta podataka koji ukazuju na njegovo široko obrazovanje, dobro poznavanje Biblije (često citiranje) te izravan pristup problemima koji su mučili mještane, a vjerojatno i ostale ljude tog razdoblja. Najčešća tema njegovih sačuvanih propovijedi bila je siromaštvo i odnos prema sirotinji, slabima i nemoćnima. Vjerojatno je i to razlog što se tako zdušno zalagao za rad bratovština i što su baš u njegovo vrijeme bratovštine u Sutomišćici dostigle svoj vrhunac (svake godine poboljšanja prihoda).⁶⁴ O tome da je htio poboljšati rad i olakšati pripremu svećenika skupljajući i zapisujući propovijedi, vidi se u uvodu njegove zbirke *Propovijedi*, što ih je pripremio kao knjigu:

"GOVORENJA DUHOVNA ZA SVE NEDILJE I

SVETKOVINE PRIKO GODIŠĆA,

I DRUGA GOVORENJA KOJA SE MOGU GOVORITI U PRIGODAH

SLOŽENU U KRATKO GOVORENJE ZA LAKŠINU

PAROKIJANOV, KAPELANOV I DRUGIH REDOVNIKOV

KOI ŽELE PRIPOVIDATI PUKU KARŠĆANSKOMU.

SKUPLJENO OD MENE DON IVE VLAHIĆA TRUDEĆEGA TAD U PAROKIJI

DRŽAVE ARKIBISKUPASTVA ZADARSKOGA

A TO U SUTUMIŠĆICI NA 20 MAJA 1772.

Pozdrav poš(tova)noj g(ospo)di parokijanom i kapelanom i drugim redovnikom

Evo poštovana gos(po)do ishode nas svitlost knjige ove, u kih uzdže se govorenja duhovna i spaseni nauk pravovirnih kršćana skupljen od malahna razuma moga koga ufam se da ćete dragovolno primiti i zagrliti. I ako prem da izhode iz mlohava stabla koji ne može nego da i mlohav plod prinese tako i od mene koi sam kakono jedno stablo puno svake mlohavosti, i slabosti ne može da se ne najde u ovih govorenih koja kodi rič slaba i mlohava koja nete biti ugodna vašemu razumu i povolna vašoj volii.

Ali prikažujući jih ja vami zada budu kakono od sunca svitloga razuminja vašega svitlošću prosvitljena, kripošću pokripljena, mudrošću napravljena, milošćon pomilovana, tihošću veselo prijata, i ljubavju napokon zagrljena.

Zato dakle uzdam se da ćete dragovolno ovi dar moga malešna truda za vašu lakšinu primiti. U komu viditi i poznati hoćete da nisu drugo nego jedno poticanje, jedino uzbuđenje, i jedno nagovaranje, k ljubavi Božjoj, i korist duš puka priprostitoga, komu vi duhovno služite.

Zato po(štova)na go(spo)do molim da i ako što i u ovih govorenih najдете da nije podpuno izrečeno i ispravno od moga malešna znanja to vi s vašim

[Str. 2]

razumom izrecite ponpravite rasplodite, i produglite. Jer ja ovo skupih i sastavih u kratko govorenje znadući i poznivajući, da mi ne imamo vazda vremena za pripraviti se, za dugo govorenje i pripovidanje, budući često zadržani z drugimi posli duhovnimi. Ali pridraga braćo nemojte o tomu liniti se nego nastojte prvo radi koristi vašega spasenja često povoditi, povraćati, i pasti vaše stado s ovim mojim slabim, i malim trudom. Spomenite se dužnosti vaše, i znajte koliko je veliko dilo milosrdja duše karšćanske kakono tolike ovce Božje s hranom duhovnom, riči Božje hraniti, i od smarti vičnje oslobadjati. Pazite dakle da se ne bi svarhu vas ispunila ona tužba s(vetoga) Jeremije proroka koji ovako govori, Malahni su prosili kruha i nije koga ko bi jim ga razlomi. Jer ako svaki oni karšćanin čovik koji videći iskrnjega svoga ginuti od glada telesnoga i moga bi ga nasititi i nahraniti i od smarti osloboditi a ne bi hoti veće nego za nemilosrdnoga jimao bi se ciniti, i držati. Što se pak jima reći od onih koi poznivajući i videći da duše kršćanske ginu od glada duhovnoga ne hotijući jih pomoći nahraniti, i nasititi s ričju Božjom kojano je pića, i hrana duhovna istih duš.

Spomenite se dakle skupa sa mnom o pastiri duhovni stada i sva koje nam je priručeno, i pridano u ruke naše, ter pasimo ga onako kako na Sudu nećemo dati razlog semogućemu Bogu. Jer ako budemo pasti sebe samih, a ne njegovo stado od nas će jiskati

sve ono što bude poginuti. Tako reče po svomu Jezekiji proroku. Jaoh pastirom puka moga koji pasu sebe, a ne stado moje od njih ću jiskati na Sudu ovce moje. Da li o poš(tova)na gos(po)do nemojte ovo moje ponutkovanje i ovo moje nagovaranje uzeti na ža i na šalu. Budući da ja s ovim ne učim vas jer znam da znate činiti dilo pastirstva vašega, nego samo opominjen, nagovaram, i ponutkujem vas kakono poljubljenu braću moju, jer tako me uče one spasonosne riči s(ve)toga P(avla) apoš(to)la koje pišaše svomu poljubljenomu učeniku Timoteju, s kojima ponutkovaše ga da probudi duh ki je u njemu, i da nastoji iskrnima ne samo po lipoj priliki, i dobromu izgledu svititi, veće još i spasen nauk da jim jišće u pamet uliti štono se i nas dotiče koji nismo naslidnici apoštolski. Hranite dakle pitajte, i pasite stado Isukrstovo koje vam je pridato ne samo zaradi svoje koristi nego zaradi ljubavi Božje, i spasenja vašega i vaših duhovnih ovčica, za neka sebe i njih kakono dobri i uzmnoženi plod truda vašega pridate u ruke Isukrstu vrhovnomu pastiru, i gospodaru duš karšćanskih koje vam je priporuči, u Jevanjelju Jivana s(ve)toga u po(glavlju), 21 kadno reče, Petru s(ve)tomu, pasi ovce moje. Njemu kakono glavaru i najprvomu njegovu namis(ni)ku, a u njemu svim nam priporučuje svoje poljubljene ovčice. Zato i ja nedostojni sluga njegov priporučujen van da prigledate svoja stada, u kom od milosrdnosti vaše za neka zajedno vi i ovčice vaše duhovne budete dostojni na svarhu vašega života dostignuti milost svemogućega Boga, i po noj pak slavu nebesku, koju meni i vami dopusti Otac i Sin i Duh sveti / Amen.”⁶⁵

U Arhivu HAZU u Zagrebu pet je propovijedi pisanih rukom don Ive Vlahića. Na osnovi propovijedi pod brojem IVa 80/40, uz koju se nalazi pismo Šimuna Lantane don Ivi Vlahiću, Štefanić i Milčetić samo su pretpostavili mogućnost da se radi o rukopisu don Ive Vlahića. S druge strane, Štefanić na osnovi karakterističnih rukopisa franjevac trećoredaca dopušta mogućnost da je propovijedi pisao neki franjevac trećoredac, možda s otočića Galevca (Školjića).⁶⁶

Međutim, usporedbom s knjigom propovijedi koja se nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Zadru i s upisima u matične knjige, *madrikule*, knjige računa te uvidom u oporuke i ostale dokumente koje je don Ive Vlahić potpisao, možemo sa sigurnošću tvrditi da su spomenute propovijedi sačuvane u Arhivu HAZU u Zagrebu pisane njegovom rukom. A karakteristike rukopisa koje se mogu pripisati franjevcima trećoredcima, koje u svojim rukopisima nosi i don Ive, mogu se objasniti blizinom franjevačkog samostana na Školjiću (Galevcu), gdje je velik broj *žakana* iz okolnih mjesta primio svoju osnovnu školsku naobrazbu. Rukopisi su pisani u vremenu od

1765. godine, kada don Ive postaje *viceparoh* u Sutomišćici, do dana njegove nagle smrti 25. srpnja 1803. godine. Treba napomenuti da niti jedna od ovih propovijedi nije dio knjige propovijedi koja se nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Zadru, a koja se sastoji od triju cjelovitih propovijedi i četvrte, od koje je sačuvana samo jedna (prva) stranica. Ukupno je rukom don Ive Vlahića pisano prvih 18 folija. Folije 19 i 20 sadrže tekst don Šime Radova (*Suproč višćicam i čarovnicam ki umiju čarati i suprotiv vragom*), a fol. 21 – 24 su propovijedi (*Govorene u 5 nedilu po Dusi*), vjerojatno pisane rukom don Ive Levačića.

Knjiga propovijedi (fol. 1 – 18) don Ive Vlahića se sastoji od gore citiranog uvoda te: 1. Govorenja u prvu nedilju priš/š/astva; 2. Govorenja u drugu nedilju prišastva; 3. Govorenja u nedilju tretu prišastva; 4. Govorenja u četvrtu nedilju prišastva (jedna stranica).

Propovijedi u Arhivu HAZU su sljedeće:⁶⁷

1. NACRT PROPOVIJEDI O PRAŠTANJU:

Propovijed pod signaturnim brojem IVa 80/40 spominje i Milčetić: *"Dvolist u osmini. Odlomak propovijedi na listu, koji ostade čist od pisma, što ga piše 1773. iz Zadra Šimun Lantanović, Jivi Vlahiću, paroku u Sutumišćici' (latinicom). Moli, da mu izabere 12 greda za ,malin', koji će sagraditi. Biće, da je parok Vlahić napisao onaj odlomak propovijedi, gdje nahodimo isto pismo kao u propovijedi pod br. 6."*⁶⁸ Štefanić ovu propovijed opisuje ovako: *"S jedne strane je glagoljski tekst ispisan razvitim kursivom koji je vjerojatno pisala ona ruka koja je pisala i rkp IV a 80/6 i 13. Njihova se grafija poklapa... Datum 1773. je granica poslije koje je bio pisan tekst propovijedi, ali pisar propovijedi nije morao biti don Ive Vlahić, ako je on to doista bio, onda je on pisar i onih propovijedi pod brojevima 6 i 13."*⁶⁹

2. PROPOVIJED NA UZNESENJE:

Propovijed pod brojem IVa 80/21 spominje Milčetić: *"Sažetak listova u osmini. Propovijed o riječima, Ovo je život vični da poznadu tebe samoga Boga istinitoga i koga si posla Isusa Isukrsta. Jivan s(ve)ti u po(glavlju), 17. /Istina je da s(ve)ta vira jest temel našega vičnjega spasenja itd. Pismo lijepo. Biće iz početka XIX st."*⁷⁰ Štefanić tvrdi da je ovaj sveščić ispao iz veće zbirke: *"Pisan je glagoljskim sitnim kursivnim pismom koje ide na kraj XVIII stoljeća, možda u ambijent franjevacu 3. reda. Provodi se grafija Karamanova te "jat" s točkom služi za skup je, a bez točke za skup ja, znak "šta" sa tri točke služi za šć, a bez točaka za ć, za smekšani izgovor glasa n meće se s desne strane*

*položiti potez. Interpunkcija je novijeg tipa (točke i zarezi). Jezik je pretežno štokavsko-ikavski s gubljenjem krajnjeg – l.*⁷¹

3. ODLOMAK PROPOVIJEDI:

Propovijed pod brojem IVa 80/27 navodi Milčetić: *"6 listova (5 i po čistih). Oblik i pismo kao u rukopisu pod brojem 21. i 6. Sadržava odlomak propovijedi."*⁷² Štefanić ovu propovijed opisuje ovako: *"Ispisan je samo prvi list onim istim lijepo razvitim kursivom kojom su pisani i rkp IV a 80/6 i 21. Jezik je također štokavsko-čakavskog tipa ikavskog izgovora... Kako je rečeno i za spomenuta dva rukopisa, možda je pisar i ovog odlomka neki franjevac zadarskog područja s kraja XVIII stoljeća."*⁷³

4. PROPOVIJED O PAKLENIM MUKAMA:

Propovijed pod brojem IVa 80/6 spominje Milčetić: *"Propovijed o riječima Lukinim, Umri bogatac i pokopan bi u paklu. Pismo lijepo."*⁷⁴ Štefanić ovu propovijed opisuje ovako: *"Pravi kursiv vješte ruke vjerojatno potječe od ruke nekog franjevca 3. reda, jer podsjeća na jednu njihovu praksu XVIII stoljeća. No pobliže datiranje vezano je uz datiranje rukopisa IVa 80/13 koji je pisan upravo od identične ruke i na jednakom papiru, ali mu je konac pisan na naleđu jednog cirkularnog pisma zadarskog biskupskog vikara datiranog 20. februara 1803. Stoga moramo i ovu propovijed datirati početkom XIX stoljeća. Jezik upućuje na sjevernu Dalmaciju."*⁷⁵

5. PROPOVIJED NA UZNESENJE:

Propovijed pod brojem IVa 80/13 nalazimo kod Milčetića: *"6 listova u osmini (sašito). Sadržava, Govorenje na Uznesenje Gos(podi)no(vo) riječima, Uzdignu se u nebo i sidi o desnu Božiju Mar(ko) S(veti) u po(glavlju) 16. ... Na posljednjem čistom listu okružnica (latinicom) popa Ivana Mischiata, vikarijeva tajnika, kojem se dopušta "u došasnu korizmu blagovanje od izbine zabranjene" (1803)."*⁷⁶ Štefanić na str. 288 navodi da je ovaj tekst pisala ista ruka koja je pisala i propovijed pod sign. IVa 80/6, a identičan je i papir (osim posljednjeg dvolista).⁷⁷ Strohal spominje sve ove propovijedi u Akademijinoj zbirci rukopisa koji se vode pod brojem IVa 80, ali ne navodi tko je mogući pisac propovijedi.⁷⁸

Za župu Sutomišćica sačuvani su razni listovi ispisani kurzivnom glagoljicom (većinom pisani rukom don Ive Vlahaća). Uglavnom se radi o zapisima raznih primitaka i rashoda, troškovima (*trošnjama*), popisima sudaca bratovština, a tu je i jedan nacrt propovijedi pisan na malom iskidanom papiriću. Dijelovi teksta na iskidanim krajevima nedostaju, tekst je prilično išaran s naknadnim dodatcima, tako

da je transliteraciju teksta teško u cijelosti napraviti: *"stvar čudna do istine braćo i karšćani da oni veliki sin Božji naš dostojan se (iznad teksta još nešto dopisano – spidskup !/!) čiča nas i naše ljubavi (dodano – došo iz neba na zemlu) ostaviti svoga oca nebeskoga svoje kraljestvo svoju slavu i svoje sluge i druranešeske (!) a dojtj ovdj izmeju nas meju braću svoju ufajući se da će od nas biti primljen držan i čašćen i ljubljen kakono brat rodjeni priljatelj an tako što mu se docidi (!) kako svidoci Ivan sin Ulije pride a stoji njega ne prijaše on koji je Bog (i čini se – dodano) i čovik došao je jiskati nasih zgobljanih neuvelišanstvu odiće božanstva svoga ni s mnogom družbeni kako bi se pristojalo onomu kralju od krajli nego dojde u odići siromaštva i poniženstva za da nas ne bi pristraši kako da ga ne možemo dočekati nego dojde ponižen i krotak za da ga primimo gosta (i putnika – dodano) i svansega (!) nego kako brata rodjaka i prijatelja nebeskoga jer on za učiniti se naš brat što učini učini svi stoahu (dodano – to est) prvo hoti biti za kot (!) od krvi pričiste D. M. koja biše hći Adamova za neka se učini rodjak sa svimi nami koi smo prist (!) način Osipovi Adamovi."*

Po svemu je ovome vidljivo da je glavna tema svih ovih propovijedi borba protiv svih grijeha, koje pisar u skoro svakoj propovijedi pojedinačno nabraja, ali i prihvaćanje siromaštva, tj. života kakav jest u svojoj biti, bez težnje prema bogatstvu jer bogatstvo sa sobom donosi i mnoge grijeha.⁷⁹

V. ADMINISTRATIVNO DJELOVANJE

Svećenici su vodili evidenciju bratovština, crkvenu i civilnu dokumentaciju o građanskim stanjima (matične knjige, popise), raznu službenu i neslužbenu korespondenciju. U mnogim je slučajevima don Ive Vlahić bio ispred svoga vremena, npr. u maticama je počeo s brojčanim označavanjem upisa, koje je inače uvedeno tek kasnijim propisima austrijske vladavine kada su se počele voditi tabelarne matice. Doduše, vodio ih je na način koji danas više odgovara obrojčavanjima upisa u knjigama državljana, tj. kontinuirano, bez obzira na godinu upisa, dok se u maticama, po austrijskom i svim kasnijim zakonima o matičnim knjigama, brojevi označavaju po godinama.⁸⁰ Dakle, prvi upis svake godine počinje s brojem 1. Ovakvo brojčano evidentiranje u maticama djelomično sam još pronašla samo u župi Rava kod svećenika don Šime Mihovilova,⁸¹ s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća, dok u većini matica zadarskog područja obrojčavanje ne postoji. Upisi don Ive Vlahića su cjeloviti i sadrže jako puno podataka, posebno u maticama rođenih.⁸²

Evidencije bratovština su iscrpne i uredno vođene te baš na osnovi ovih evidencija možemo saznati puno više o radu bratovština na zadarskom području; njegove se evidencije se često mogu upotrijebiti kao primjer uzornoga vođenja evidencije bratovština. Osim *madrikule* bratovštine, koja je osim kapitula dotične bratovštine sadržavala popise osnivača i kasnije upisanih članova, te evidencije s godišnjih skupština zajedno s popisom članova upravnog tijela svake bratovštine, paralelno je vodio knjige računa (*prijača i trošnji*), knjige pogrebica i onih koji plaćaju crkvene grobove, te razne druge popise. Ovakve je evidencije paralelno vodio za sve bratovštine koje su krajem XVIII. stoljeća djelovale u župi sv. Eufemije u Sutomišćici.⁸³

Zahvaljujući njegovu djelovanju, bratovštine ovoga mjesta bile su iznimno uspješne,⁸⁴ a njihov prihod se povećavao iz godine u godinu. Vodio je računa da svi bratimi budu ravnopravni bez obzira na njihov društveni status, odnosno da svaki brat bar jedanput sudjeluje u upravi bratovštine.⁸⁵ U mnogim je slučajevima bio i moralni autoritet te je često kroz propovijedi, a i izvan crkve, upozoravao na razne nepravilnosti i ponašanja koja nisu bila u skladu s kršćanskim životom u zajednici.⁸⁶

Čuvao je i uvezivao u *madrikule* razne dopise i važne dokumente. Tako u *madrikuli* Tila Isusova nalazimo jedno objašnjenje (ili svjedočenje) pisano rukom don Ive Vlahića, odnosno izjavu koja je možda poslužila i u sudskom postupku, a namijenjeno je i budućim generacijama: ono o uzurpiranju jednog seoskog trga, koji je očito bio u vlasništvu cijelog sela, od strane obitelji Dežiderati. Ovaj tekst je važan jer u njemu nalazimo opis mjesta Sutomišćice u XVIII. stoljeću.

"Ovoga godišća bihu posaçene murve pod bras(k)u kuću i ispred nje a to u mistu ki se zove Pod vrtli od Mikule Marina ki bi tad dvornik Dežideratov i to po zapovidi njegovih gospodara ki bihu u to vrime go(spodi)n Keko i Tonin braća rečeni Dežiderati. I ovo misto bi uvik komuna ovoga sela Sutumišćice kada se kušise ljudi za činiti stvari seljanske, crikvene i principove onda su se činile muštre, onda se je izgonilo živo svake vrste a navlastito ovce, tovari, praici, voli. Bila su u ovo vrime četiri gumna, prvi je od meštrala bi Mihe Brižića, 2. Šime Čubanova po(kojnoga) Jure, treći Mičićevih skupni, a četvrto Šimića Mateše.

Priko sride put pupliki ki vodi od magazinov Čubanovih put Foše, a drugi put u selo uz braski dvor i više ovoga puta je gumno Matijinih s kimi gumni je se služi jedan dil sela i u ovo vrime je bi kapitan Ante Vlahić rečeni Čubanov i starci Ante Domjanov rečeni Pajkin od godišć 80 incirka, Jivica Pavin, Jure Šimunov, Mate Plivo, Šime Gržanov, Jure Petrić, Šime Franin svi ovi od godišć 70 in cirka ki ispovidaju da je ovo uvik bilo komuna ovoga sela Sutumišćice i da gori rečena go(spo)da ni oni niti njihovi

stariji ni nijedan gospodni drugi nisu jimali ni jednoga interesa ni procesa niti komu učinili niti koga zapača da se ne bi služili s rečenim mistom Pod vertli kadi jesu još od veće vremena i obzidana mista za izdavati slame a to pod zid od vartla Peruzića koga tad držaše don Mate Pavin, prvi od juga Jivica Matijin, drugi rečeni don Mate, treći Mateša Šimića, četvrti Mičići Jive i Grgo skupa. I kad ova mista obzidaše niko od rečene go(spo)de nije jim učini ni jednoga zapače budući vazda bilo komuna ovoga sela. I ovo mi gori rečeni starci prid Bogom našim s našom zakletvom svidočimo i činimo ovo upisati za obranu seljanov Sutumišćice ki budu u napridak.

Pisah ja don Jive Vlahić v(ice)parok po govorenju rečenih starac i potvrčujem (!) s mojom zakletvom kako ozgor i pečatim z bulom ove carkve s(ve)te Fumije u viri istine. Etc.¹⁶⁷

Dakle, ovdje je bila naglašena uloga staraca kao nositelja seoskog pamćenja, a imamo njihovu ulogu i u donošenju odluka i presuda važnih za selo. Uz starce, u tim su presudama i odlukama važnu ulogu imali i sudac sela, *kapitani*, *srzenti*, tj. civilna i vojna vlast u selu, sudci glavne seoske bratovštine (*vele skule*) te sam župnik.⁸⁸

Jedan od glavnih problema seljana bilo je davanje desetine, zbog čega su se dizale seoske pobune.⁸⁹ Sačuvani su razni dopisi i zapovijedi providura vezani uz ovaj problem. Tako je sačuvan primjer u *madrikuli* sv. Eufemije, koju je don Ive Vlahić preveo s talijanskog (uvezan je i izvornik na talijanskom), ispisan glagoljskim slovima.

"Privedri princip čini znati i to est po odluki priuzvišenoga šenata na pet novembra 1740 / Budući data od pravde i od službenoga proviedjenija priuzvišenoga šenata negova razborita razmišlenije svarhu neskladah, koja su se uzdignula meju gospodarime od zemaljah, i meju seljanima države Dalmatinske, i stojeći razložito na sarce istoga principa izvarsni mir, jedinstvo i sjedinene meju onima priljubljenima podložnicima svojim; i to na svarhu da se povrati meju istima dobri red i prvi sklad, s visokon oblasti svojon hoće i odlučito zapovida / Da budući oblastno osudjeno da je zakonito, i pravo uzdržane koje nahode gospodari od zemljah od svake, i od kojima drugo naravi u daržavi Dalmatinskoj, da jimaju u napridak (kako prija narečenoga od proklama Majišttrata ražon veće na 1. zuna 1736.) / Da jimaju nima kmeti davati dohodak po zakonu od gradovah, pogodbe, i običaji iste države, i budući na tu svrhu bijo slomljen proklama gorije rečeni na 1. zuna 1736. s knjigami i s pismima svojim, i s odlukami priličnima na istu zgodu / Ova stavna i temelita odluka priuzvišenoga šenata da ima oni čas primiti pod punu svoje obslužene, i koji budu neposlušni upanu ti će u principovu srditu rasržbu i poradi toga zapovid providuru jeneralu Dalmacije i Albanije da se ima uzdignuti suprotivi istima neposlušnicima s najtežjim pedipsanem za izgled ostalima

*one privirne države / Štanpano po sinovima pokojnoga Zan Antonija Pineli stampatura dukala.*⁹⁰

U nedostatku obradivih površina na otocima, seljani su se snalazili na razne načine; između ostalog, uzimaju u zakup i zemljišta na zadarskoj *terafermi*. U fondu Lantana su pronađena svjedočenja, pisana rukom don Ive Vlahića, o najmu zemljišta na Puntamici od fratara s obližnjeg školjića Galevca. Dana 22. srpnja 1765. godine kapitan Jure Šimić iz Sutomišćice svjedoči ovako: "*činim pisati po mojoj kušenciji budući vidi da niman zemle za lavorat toliko koliko jimah potribu za moći živiti bih molen od gos(po)de i od istih fratar od Svetoga Pavla od Skolića da gren lavorati njihove zemle zvane u misti Puntamiki na turafermi, koje zemle bihu ne lavorane sto godišć i ovim nato ugradih kuću pokrivenu slamom....*"⁹¹ Na Puntamici su oni često dolazili u sukob sa sudcem i mještanima Dikla, koji su im krali i otimali oružje (noževe, puške) i oruđe za obradu zemlje. Ista svjedočenja nalazimo i kod Ante Pavina, Šime Kucelina, Jivice Čubana i Šimice Vlahića.⁹² Ostali su sačuvani još neki zapisi važni za funkcioniranje svakodnevnog života, npr. neki ugovori.⁹³

Zanimljivi su i razni zapisnici i zapisi vezani uz bratovštine. Tako u zapisnicima koje je vodio župnik Sutomišćice don Ive Vlahić nalazimo za što je sve upotrijebljen novac bratovštine, npr. za pokrivanje crkve,⁹⁴ parohijanske kuće i kupnju anđela⁹⁵ ili sakristije,⁹⁶ za zvonik,⁹⁷ kupnju crkvenih zvona, ukrašavanje oltara, za kupnju tabernakula u Lošinj, kupovanje crkvenog ruha i ostalog inventara.⁹⁹ Na jednom mjestu spominje se da je don Ive Vlahić išao u *Mlece* (Veneciju) radi izrade kaleža i kandeke, iz čega se može naslutiti da je već i ranije putovao u Veneciju.¹⁰⁰ Kandela su napravljena kao ostavština (*laši*) svećenika don Šime Barića. Usput je zapisano da je od svog novca napravio kalež s natpisom DZV (don Zuanne Vlahich). U ovim zapisima vidimo da je dio poslova obavljao i sam don Ive. Na primjer, sam je ograđivao mociru, što je velik i mukotrpan posao.¹⁰¹ Kao uzor mještanima don Ive Vlahić je mogao poslužiti i kao marljiv, a vjerojatno i dobar graditelj kad je uspješno radio na ovako velikim projektima (prekrivanje sakristije, pokrivanje parohijanske kuće, zidanje mocira). Prilikom ovih radova pomoćnik mu je bio svećenik don Bože Grgurev, koji je bio dobar majstor te je i sam napravio raniji, drveni tabernakul (koji je služio crkvi sv. Eufemije prije novijeg, mramornog) u koji je urezao svoje ime glagoljskim slovima.

U zadarskom Državnom arhivu postoji fond koji se sastoji od oporuka deponiranih u kancelariji zadarskih knezova, među kojima je pronađeno 13 oporuka pisanih rukom don Ive Vlahića.¹⁰² To su sljedeće oporuke:

- *Grga Pantalona*, 1768., knjiga IV, br. 914ab
- *kapitana Jive Mičića*, 1763., knjiga III, br. 177ab
- *don Šime Kačana*, 1771., knjiga IV, br. 11 i 18
- *kapitana Jure Šimića*, 1773., knjiga IV, br. 223ab
- *Jive Mandušića*, 1770., knjiga IV, br. 284
- *Šime Tulčeva*, 1776., knjiga IV, br. 487
- *don Mihe Pavina*, 1776., knjiga IV, br. 545
- *Iuizze Pauina sina pok. Miska*, 1779., knjiga V, br. 363
- *don Ante Micicha sina pok. kapitana Jive Micicha*, knjiga VI, br. 68
- *Mateše Petrića sina po(kojno)ga Bare Petrića*, 1781., knjiga VI, br. 173
- *Mare Pantalonove xene pokojnoga Garge Pantalone*, 1790., knjiga VI, br. 214
- *don Šime Šimića sina pok. kapitana Jure Šimića*, 1792., knjiga VI, str. 401
- *Sime Babina sina pok. Geronima Babina*, 1792., kutija VI, br. 273.

Grgo Pantalon je imenovao don Ivu Vlahića za izvršitelja oporuke. Na kraju don Ive Vlahić uredno pravi bilješku o tome da je ispunio ono što je Grga Pantalon tražio u svojoj oporuci.¹⁰³

Postoji velik broj usputnih zapisa po maticama i *madrikulama*. U *madrikuli* sv. Eufemije je pronađen jedan primjer ljekaruše pisane rukom don Ive Vlahića, pa vidimo da se bavio i drugim poslovima vezanim uz boljitak mjesta i na razne načine nastojao pomoći svojim mještanima: "*Likarija za zlo od kuge kada dojde na voli likarija koja je bila provana i puno korisna učinjana u mistih koji se zovu Išprug u Ungariji i u drugih mistih 1735. / Valja nasići drvlja od jasena u jedan veliki mašte pak naliti vode i onu vodu dati svej piti volon i davati jim svake nedilje po unče od antimonija sirova stučena zajedno i soli dati mu. / Drugo / Opet se nahodi upisano u Išprugu da su bili mnogi likari i davati likarije koje nisu prudile dali svarhu svega dajući bolesnu volu lišća od jasena jesu mnogo ozdravljali.*"¹⁰⁴

Drugi je primjer pjesma (*mrtvačka šekvencija*) na početku matice umrlih župe Sutomišćica: "*1765 na 25 luja u Sutomišćici / Ja don Jive Vlahić viceparok poč(e)h pisati na ovi libar / Promislimo braćo što smo / razmislimo da prah i zemlja jesmo / uzvišenost i dika od našeg tila nije drugo nego kako i gnjila / dakle ako želim dušu spasti / valja ti daleko od (g)riha stati / jer kod griha blizu stojeći / dušu š nime greš moreći / i (s)marti duši nije veće / što kad se čovik u grih upreči / jer grih dušu kruto umara / i stvoriteljem nju rastavlja / a kad se duša po grihu z Bogon rastane / tada u sve nevolje ona upane / i pokle je u nevolju upala / i z Bogon se rastala / dobila je vične muke / koje nisu učinene od Božje ruke / kojim nije svarhe nedospitka / nego vičnja muka uвик*

*vika / jakih jesu plači i jauci / koji nisu uzdrže u desnici Božjoj ruci / koja jo je kruto rasrdjena / od grišnika na sržbu probudjena.*¹⁰⁵

Ovdje je riječ o stihovima iz *martvačkih šekvencija* (pjesama), koje je i Štefanić nalazio u glagoljskim rukopisima što se nalaze u Arhivu HAZU u Zagrebu. Ove je *šekvencije* opisao i R. Strohal u *Zbirci starih hrvatskih crkvenih pjesama*, uspoređujući sekvencije pronađene u tim rukopisima sa sekvencijama iz Klimantovićeve obrednika.¹⁰⁶

VI. ZAKLJUČAK

U članku je navedena uloga, značenje i utjecaj glagoljaških svećenika na cjelokupni život sela, prvenstveno iz razloga što je većina tih svećenika potekla iz sredine u kojoj je djelovala. To su svećenici koji su sav svoj život, svoje raspoloživo vrijeme i stečeno znanje stavili u službu napretka sredine iz koje su potekli i u kojoj su radili, tako da su postali glavni svjedoci načina života tog vremena, Njihova su svjedočenja ostala sačuvana do današnjih dana preko raznih propovijedi, službenih dokumenata, matičnih knjiga, knjiga bratovština, godara, povijesnih podataka, raznih usputnih zapisa. Ovdje je prikazan život i rad don Ive Čubanova rečenog Vlahića, župnika župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu posljednjoj četvrtini XVIII. i na samom početku XIX. stoljeća.

Nakon početnog obrazovanja kod župskog svećenika i franjevac trećoredaca na školjčicu Galevcu, bio je vjerojatno jedan od prvih đaka Zmajevićevog glagoljaškog sjemeništa. Nakon zaređenja za svećenika 1759. godine, odmah postaje svećenik u Diklu i ondje biva u službi do 1761., potom godine 1765. postaje *viceparokijan* u Sutomišćici, a župnik (*parok*) je od 1777. do smrti 1803. godine. Nalazimo ga kao pisara u maticama rođenih, vjenčanih i umrlih, u *madrikulama*, raznim oporukama, ljekarušama, zatim kao prevoditelja dokumenata s talijanskog jezika na hrvatski jezik i glagoljicu, te kao pisca propovijedi koje se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Zadru i u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu. U članku je utvrđeno da su ostatci pet glagoljskih propovijedi do sada nepoznatog autora, koji se nalaze u Arhivu HAZU u Zagrebu, pisani upravo rukom don Ive Vlahića.

U propovijedima koje je redovno zapisivao, nalazimo dosta podataka koji ukazuju na njegovo široko obrazovanje, dobro poznavanje Biblije (uz često citiranje), ali i na izravan pristup problemima koji su mučili mještane, a vjerojatno i ostale ljude tog razdoblja. Najčešća tema njegovih sačuvanih propovijedi bila je siromaštvo te humani i kršćanski odnos prema sirotinji, slabima i nemoćnima. Vjerojatno je i to razlog zašto se tako zdušno zalagao za rad bratovština te možemo zaključiti da su u njegovo vrijeme bratovštine u Sutomišćici dostigle vrhunac svoga djelovanja.

- 1 Petar RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku*, Gradska knjižnica, Zadar, 2008., 118, u poglavlju o starim ručno pisanim knjigama i o knjigama glagoljaša; Anica NAZOR, *Ja slovo znajući govorim... Knjiga o hrvatskoj glagoljici*, Erasmus naklada, Zagreb, 2008., 62, 63, spominje inkunabule (tiskane knjige) sa zadarskog područja. I na zadarskom se području sačuvalo dosta ovakvih tiskanih brevijara, misala i ostalih knjiga, pa tako i na otoku Ugljanu.
- 2 Nadbiskupski arhiv Zadar (dalje, NAZD), *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 627: "Mi Iuraj Parčić biskup ninski / Zanauići mi da za nemarnost od parohianov se ne piše ni darži nota od desetini ko ča daie kako ie običai stari pisati u svakomu selu budući to potribno daržati notu od svega za što ie velika šteta od crikvene polovice moie kaptulske i vaše zato zapovidamo parohianom od Zatona Privlake i Vira da u kripost svetog posluha i pod penu dukat pedeset prez pomilovanja vazetih da ima svaki pisati sve ono ko ča daie od desetini za pak da prav konat kad se bude diliti i poš/a/lite ovu zapovid od sela do sela i poslati ga nazad / Iz Nina na 16 zunia 1698 / Zaton, Privlaka i Vir / Bi ova zapovid itimana Zatonu na 22 zuna / Bi ta zapovid u Viru / Bi ova zapovidi na Privlaci." O ovome više u članku Ivan GRGIĆ, "Buntovni pokret dalmatinskih težaka 1736./40. godine", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, VI-VII, Zadar, 1960., 551 – 605.
- 3 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 645: "Dekreti i zapovidi prisvitloga i pripoštovanoga i uzvišenoga gospodina a(r)hi(biskupa) Ivana Borgoforte po milosti Božjoj i Svete Skupščine apostolske biskup ninski Lički, Krbave, Banovine / 1. Da niedan parohijan od naše države nima se diliti od negove parohie prez naše licencije u pismu stoeci vanka ne edan dana i ednu noć, zač neka bi koja duša priminula od ovoga svita prez ospovidi i ostalih svetih sakramentih prez istoga parohijana aliti vam prez svakoga drugoga Božiega redovnika; i ovo zgora rečeno est pod penu koi bi parohijan ne obslužio dukat 10 bnetaćkih koi se imaju pridati u kancelariju našu u termen dana 10 i ako to ne izvrši da ima se razumiti da e ostavljen od mise negove u dile / 2. Da svaki parohijan od naše države da e držan po svaki put učiti doktrinu kršćansku dušan kršćanskim od negove parohie svaku nedilu i ovo u penu koi bi parohijan ne činio osan dukat da plati svaku nedilu 3. I da svaki parohijan est držan meju negovom milom pripovidati vaele sveto puku negovu u svaku nedilu i svece zapovidne od prišaštva i korizme toliko er edan put na misec i svaki blagdan veliki od godišća i ovo pod penu od ednoga dukata svaki put ki ne bi ovo stvari izvršija 4. Da svaki parohijan est oblihan nastojati bolesniku do naizadnega punta od smrti negove i ovo pod penu od ozgulena neg(o)ve parohije 5. Da ni edan parohija naliti vam redovnik / i ne ima priti prid g(ospodina) biskupa aki ne bude imati na noge postole, na šotani kular, a na glavi klobuk – i vo se razumi kada doaidu u Grad od Nina aliti van u ko drugo selo ali misto od naše države pod penu od po škuda. Polovicu ovoga dati će se onomu ki bi ga akuža u našoj kancelariju; ista ki naš žakan ima obslužiti i učiniti sto smo ozgora rekli pod istu penu / 6. Da ni edan parohijan aliti vam redovnik nima kopati ni orati budući to ne dostoino činiti svakom oki ruke negove ima posvećene i vo pod penu od ednoga dukata srebra za svaki put kada pristupi ovu zapovid razumući se da će se vazda dati poduka ta onomu ki bi ga okuža u našu kancelariju da redovnik ne obsluži vo ča smo zapovidili / 7. Da ni edan parohija naliti van redovnik ne ima misu svetu govoriti u kratkoi šotani i negov sveti ofici u crikvi prid pukom nim(a)jući postole na noge, a kular na šotani obučen u kotu i štolu na sebi i ovo pod penu svaki put od pomankana dukata edan/ 8. Da niedan parohija naliti van redovnik ni svaki žakan nima hoditi prez šotane po selu i oditi po svakomu mistu; i to za svaki put ne obslujući ima dati crkvi svetoj dukat 1, a dobru ku bi ga akuža u kancelariju našu da nie izvršio vu zapovid / 9. Ako bi koi redovnik aliti vama parohijan da bi očito smutiu s negovih pijanstvom učinija razumi se u dile da est osuen svaki

redovnik i parohijan za takovi smrdeći i grih osuen za svaki put za takovi grih u dva dukata srebrna običa se dati ki bi ga očitova u našoi kančelarii po dukata / 10. Da svaki parohijan bude držan zvoniti Zdravu Mariju svako jutro i u zoru i u podne i svaki večer i svaku subotu u večer ima zvoniti na letanie Gospine i kantati ih ove sve dekrete ozgora rečene ima svaki parohijan držati ih pričivenih u sakristii neka more ih vazda svak vidjeti neka nima ni edan parohijan i redovnik ni edne skuže ako nii što ozgora oslužio / Jueen biskup ninski / Pomoćnik biskupski od mandata."

Spis br. 72 – prilično oštećen: "*(Ja Juraj Parčić po mi)losti Božjoj i svetoga / (Sidalića apostol)skoga Biskup Ninski / Duše naše razumili smo da niki pa(rokijani) (...)tnuvši svaki strah Božji i žejlu od (...)voje prezputnim hotinjem smili su prist(upiti) naše naredbe pod šušpenšion zapovidaneim i parvo dilivši se od svih parokij, zadaržujući se van jnih za mnoge dni prez ikakova našega dopuštvta, ali našega vikaria, s mnogom škodom od duš zaradi česa u kriposti od svetoga poslu(h)a i pod penu popričeneim u naših odlukah i iošće pod penu od dukat pedeset, zapovidamo svima parokianom od naše daržave da se nimaiu diliti od svojih parokij pod koi kod hotiniem, ali obličjem prez dopušćenia našega ali našega vikaria, ni zadaržujući se vani svojih parokij više od dvadeset i četiri ure a u to vrime ostavivši na svoje mesto jednoga misnika podobna i od nas pohfajlena. / Većma niki od parokianov i od popov od naše daržave smiu hoditi po parokiah prez kakova obilježja od šotane i u celebranju od oficijev od svete mise smiu pristupiti u svetimu oltaru s pogardom od odiće obuwene u čizmah, papučah ali opankah, zato zapovidamo svima pod penu od škomunike da nimaju ulizovati u crikvu za celebrati svetu misu ni svete oficie prez šotane duge, podobne misniku i postolima na noga(m)a fratri u obući od jniova reda, a koi bi se prezputnim načinom suprotivia ovim našim naredbama ne samo će se razumiti da je upaja u škomuniku ozgora rečenu da jošće biti će pedipsan žestokimi penami u našoj slobošćini uzdaržani. / Jošte smo našli da niki od parokianov od naše daržave smiu združiti čejlad u svetom matrimoniuu koi nisu bili krizmani suprot svetim kanonom i suprot zakonu svete matere crikve, zapovidamo tim jistim po stanovitim načinu da ne mozi združovati u svetomu matrimoniuu veće čejlad koja su krizmana, a suprotivnici razumiti će se ne samo da su upali u penu popričene od svetih kanonov da jošće dostoini da su voziti osamnadeste miseci galiu. A naodeći se koi god združen u svetomu matrimoniuu prez sakramenta od krizme imati ću jih parokiani koliko prija činiti da se krizmajuu. / Niki od parokianov i popov prez opazka varhu dijanitadi i pečata redovničkoga s koim su odičeni ne samo u svoj baščinah da li jošter kakono najmenici gredu svitovnim jludem za plaću poslovati ; zabranjujemo tim jistim da se imaju poslovati u ni jenoj zanati od takovih poslov očitnim načinom ni sebi ni drugomu pod penu od šušpentiona za jedno godišće prostnim misnikom, a parokianom pod penu od izbavljena parokie. / Jošter zapovidamo svim parok(ijanom da se) / imaju uzdaržati od igre u ko(cki) / a varhu svoga da ne imaju piti zdra(vice svjeto) / vnimi gliudi, koliko meiu sobom pod penu jedan da (dukat). / Zapovidamo svim parokianom od naše daržave da imaju uč(ini)ti iedan libar i daržati ga u crikvi ali kod sebe, u komu jimaju sebe mise, i za koga ih imaju govoriti, zapišivati tolikaše i ostali misnici, takojer pod penu našoj slobošćini uzdaržanoj. / Još zapovidamo svim parokianom i misnikom da imaju odgovoriti na kaže koi će im biti poslani svakoga miseca od našega vikaria izvanskoga u termin od dan dvadeset pod penu od jednoga dukata srebarna koi će se dati onomu koi bolje bode odgovoriti na iste kaže. / Najzada zapovidamo istim parokianom kada budu priati ovo sadašjne naše zapovidi da kod sebe kopiu od jnih ima daržati, a jnih od sela u selo jdi budu upravni odaslati. / Iz Novoga od kuće našega pribivališta na 17 miseca otubra 1698."*

⁴ P. RUNJE, *Duhovni život*, 87: "... kako nam pokazuju najnovija istraživanja na području poznavanja jezika i stručnoga prevođenja liturgijskih i biblijskih, ne baš jednostavnih tekstova.

G. Franov-Živković ♦ Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice...

Tekstovi iz srednjega vijeka, do danas sačuvani, pokazuju zavidnu stručnost i preciznost u prevodenju i prenošenju sadržaja vjerskih istina."

- 5 P. RUNJE, *Duhovni život*, 85. O ulozi svećenika i njihovu utjecaju na puk: "Čini se da je moguće upoznati opće temeljne značajke srednjovjekovnog čovjeka ako pogledamo kakva mu je duhovna hrana bila dostupna. Razumljivo da je i srednjovjekovna skolastička filozofija utjecala i na onodobne stanovnike na zadarskim otocima. Taj utjecaj bio je posredan i neposredan. Neposredan utjecaj odrazio se u tome što su i pojedini ljudi, bilo svećenici bilo svjetovnjaci, poznavali (ili bolje, studirali) i srednjovjekovnu filozofiju, i na taj način bili neposredno uključeni u način razmišljanja o pojedinim pitanjima i gledanja na njih. Posredan utjecaj bio je u tome što je stvarano neko opće filozofsko gledanje na svijet i probleme. Taj se utjecaj širio na različite načine, bilo neposredno preko ljudi koji su studirali, ili putem literature koju su čitali i slušali i koja je utjecala na slušateljstvo. Taj prijenos je bio neminovan. Iako smo rekli da je otočna sredina stvarno neka vrst izolacije, ipak, sve što se zbivalo drugdje, dolazilo je prije ili kasnije u doticaj i s otočnom sredinom, i zato s pravom možemo reći da je vršilo i svoj utjecaj i na to društvo." I sve druge grane znanosti i aktivnosti srednjovjekovnoga društva, uz filozofiju, utjecale su na otočko stanovništvo.
- 6 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija. Postoje potvrde o školovanju klerika, u ovom slučaju potvrda don Mate Longinova, župnika iz Kali, koji daje potvrdu u kancelariju ninskog biskupa, moguće s nakanom da bi dobio jednu od župa u Ninskoj biskupiji: "1695 na 15 decebra / Ja don Mate Longinov parohijan crikve S(vetog) Lovrinca u Kali činim viru Šimi Šataliću sinu pokojnoga Stipe Raneva i negove prave žene Kate po s(veto) matarmoniju da je ta žakan vazda služi crikvu i meni parokijanu ispovida se je i kumnikiva i pom(og)a je učiti dicu nauku krčanskomu i bi mi je u pomoć vazda u potribi crikvenu i oficija(ja) je vazda s(v)o(jim) meštrom i s mano(m) parohijan(om). / Ja jisti parohijan potvrdih kako gori patrmonij ki mu je učin(i) njegov b(a)rba a b(o)lje nima ni jednoga interesa svrhu nega a to po mojoj kušenciji."
- 7 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 603: "Časnomu go(spodinu) go(spodi)nu arkižaknu / Ja ozdol podpisani činim stanovito virovane da Marko žakan Sirotković iz Starigrada koi pribiva kod mene da e služija carkvu kano Bog zapovida i da se je izpovida i pričestiva na velike svetkovine i činija žercicije udile počēja kad mu e starešina naredija a sad molimo i ja i don Gargo za nega ako bi mirita kad ga provate da biste ga priporučili, a to uzme mala reda 3 i Bog vam dao zdravije / U Vinercu don Šime Kovačević vaš va(z)da na 17 vebrara na 1750."
- 8 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 175b.
- 9 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 165: "Ja don Mikula Žintiličić parokijan od Vira pišem viru Antonu sinu Mikule Mazinovića da je on sin negov po matermoniju i negove prave žene Urse i ta(j) isti žakan nosi kavka i odiću žakansku, učiju dicu nauk karšćanski i poslušan mij u svakom dilu crikvenomu, učinij žirčiciju u crikvi. Danosan napovidi sa(n) ga u crikvi puta tri i ni se našlo niedno zapričene koj bi mu zabranilo prilti (priči) ta sveti red i priporučuen van ga u Isukarstu priusvišeni gospod(ine). Pisah ja don Mikula Žentiličić parohija(n) od Vira na 28 marča 1702. / U ruke posvećene gospodinu momu gospodinu prisvitlomu Biskupu od Nina."
- 10 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 87; don Mate Rukavina je kao žakan naukovao i u Tribunju kod don Frane Jovića (nije zapisana godina), koji također izdaje potvrdu; *Ninski spisi*, posebna kutija, br. 88.

- 11 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spisi br. 216 i 31: "U ime Boga / Činim pismo Stipi Lipoviću Stipanu žakanu virovane oi patrinila i šaleme ja do(n) Stipan Ugrković brata Tomu da mu dajme pet(e) motikak trsja, Brisalić Pave dva dni ze(m)le, Petar Škuljić dan zemle, Ivan Raić tri dni zemle, Tome Perković tri dni zemle, Vid Perković četiri motike trsla i pokućnici. Jih svi rekli da se ne pačaju nikai što su mu dali, i još ako bude potriba neće mire jište oglušiti. Ja don Mate Ugarković i do(n) Stipan Ugarković šaleme žakne naše da su van priručeni / Ja isti Ugarković."
- "U Vinercu na 25 na 1775 / Mi kapitan Ivan Magaš i Šime Magaš i Martin Magaš, imadući našu vlastitu kuću koja e u selu Vinercu uzičana u japno na pod, podkrivena šimlom, duga lakata 13, široka lakata 7, darži se us kuću Luki koi želi biti redovnik da mu bude rečena za negovu patarmonije i da e osobiti gospodar od iste kuće rečeni Luka. A ovo pismo činimo da mu ne može niko što smetati poradi rečene kuće u viri od čessa / Prid svidocima Martinom Čozićem i prid Jakovom Sarzentićem oba od Vinerca / Pisa ja don Šime Dadić parok budući molen."
- "Prisvitlomu go(spodi)nu biskupu od Nina / Daem vam znati da sam napovidija Luka sina pokoinoga Jakova Magaša od ove župe i nie se našla ni edna zaprika koja bi mogla biti kontra nemu / Od Vinerca na 26 marča 1745 / don Šime Dadić parok u viri od česa."
- 12 NAZD, *Bibinje, Glagoljska matica krštenih od god. 1713. – 1825.*, 14: "1718 na 25 setembra kapelan od Sutkošana karsti ednu divojčicu rocena na 24 istoga miseca od oca Stipana Režana i od matere Luce družbenikov iste parokie svetoga Roka koj nazvano bi jime Tomica kumi su bili Miho Furleta i Luce Furletina oba iz parokie ove a ja parokian d(on) Miho Kačan ove parokie su(etog)a Roka stavih u libar na 11 novembra budući bilo zapisano na jednoj kartici."
- 13 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 178: "U ime Boga i Divice Marie / Od mene don Ive Milinovića parohijana od Turna Meštovića. Pisah 3 miseca aprila. Za bud(u)ći da niste mogli naiti (naći) krst (krštenje) moga žakna Mihe Oštrića, a ja van šalen mou viru i mečen ruku na prsi, da ima Miho žakan sin Šime Oštrića 21 godište i miseci 2. A da ste zdr(a)vo. I bi ovdı di ovo pisah go(spodi)n don Pere Pedisić / I go(spodi)n don Mikula Kužinović / I Go(spodi)n Markiol i(z) Zadra / Pisah ja parokijan (od Turna – prekriženo) od Turna Meštovića / Po moio(j) duši 1693 miseca aprila."
- 14 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spisi broj 295 i 296: "Ja don Jure Gržanić parokijan crkve S(vetoga) Ante u Vinercu učinim prid Bogom, a po mojoj zakletvi istinitu i čistu viru, dijaku d(on) Mati Čozi da sam navistijo poku (puku) da želi primiti red od S(vetog) Jevangelja u tri svetkovine zapovidne posrid mise parokijanske. I nije se objavila ni jedna zaprika koja bi mogla zabraniti Sveti red / Primiti od S(vetog) služitelja / Iz Vignerca na 12 miseca marča 1762."
- "U Isukarstu / Budući učinena 3 naviščena u tri svetkovine zapovidne, a to u nedilu na 28 fabrara, a drugi put u nedilu na 7 marča, a treći put na 12 marča a to na S(vetog) Gargura i nie se našla nikakova zapri(k)a koja bi mogla zabraniti da ne bude rejen (op. a. - reden), zato možete slobodno rediti u Sveti Red. Ili na nega nikakova zla glasa, spovida se je u Mlade Nedile i na Gospoe i pričestija često. S ovin poszdravljan uzvišenoga Go(spodina) Biskupa / Pisan ja don Šime Dragović / vice parok u Visočani po zapovidi / go(spodina) paroka na / 14 marča 1762."
- "Prisvitli i pripostovani gospodine i gospo(da)ru vazda obluženi / Činim viru čistu Nikoli Periću djaku da je služio Svetu Maiku Carkvu i da je meni bio poslušan, da se je ispovidao i pričesćivao svaku Mladu Nedilu i svaku Gospoinu, i da nisam od niega vidio nijednoga nepodobnoga dila / U

viri od česa / I(z) Zatona na 4 marča / Vaš poniženi sluga vazda nedostojan na službi vašega uzvišenoga gospo/da(ra) Pop Šimun Gerković."

- 15 NAZD, *Ninski spisi*, posebna kutija, spis br. 221: "U ime Isusa i Divice Marije amen / Ja don Jivan Piculić parokijan od Zatona činim viru Ivanu sinu Petra Buldunića da je služi crkvi pristojnim načinom i da se je često ispovida i pričešćiva i da je bi nastojan za učiti dicu nauku karšćanskomu (!) i činije dilo Sveto(g) reda i bi je poslušan meni istomu parokijanu u svako dilo duhovno. I zato ima potribu ova carkva službe negove i bi je napovidan u crkvi. I nije se našla ni jedna zaprika koja bi ga mogla obustaviti da ne prijmi ta(j) sveti red pistule i zato ga prirucujen G(ospodinu) B(ogu) i Divici Mariji (!) i gospodinu biskupu i ostalin gospodi ziminaduron. / don Jivan Piculić parok od Zatona pisah po duši pravo."
- 16 Državni arhiv u Splitu (dalje, DAST), *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, glagoljski rukopisi, spis br. 52: "Poštovani gospodine brate / Molim vaše poštovano gospodstvo da mi puno pozdravite moga oca i mater polublenu gospodina konte Zaneta i gospodju Danu i svi ostali u kući, i da ih molim za Boga da ako je još ono dite u gospodina konte Anzula što su mi govorili kada sam poša simo i rekoše mi da je iz Vinaca da mi ga čini meni dati da ja ću nemu činiti skulu i gledati kako i moje dite ja ću mu činiti spizu a za robu da mu misle od kuće / Ako ni nega da ih molim ako mi mogu proviti za drugoga kade oni znaju i neka mi čine pisati oli doša zašto se dolaziti k meni naši ali u Pag Jadrulicu ion će meni barzo redužiti / Molin ih da mi proste da im da in toliki deškomod i da im nišan sada ništa poslati ako budem živ da se oću ispomenuti od niova dobra i lubavi, zašto nimam sada ništa zasam fala činu zdrav ma nis naša vina ništa a kruga malo više ufam da će Bog dati bole toliko i vas molim da prostite pišem u preši i molim da mi da ste zd(r)avi kako pišen ozgora / Sad ostalim i pozdravljam libeznivo gospodina i gospoju oca i mater i svi ostalih u kući i lubeznivo vaše pošto(va)no gos(podstvo), kako moga brata i prijatela lubeznivoga, u Diniški pišen na 15 aprila 1779 / Vaš sluga poniženi i prijatel d(on) Jive Skifić od Solin parok u Diniški."
- 17 M. Japundžić pitanju svećenika glagoljaša posvećuje cijelo poglavlje knjige s naslovom "Matej Karaman i njegov odnos prema glagoljici, glagoljašima i franjevcima trećorecima". Radi se o Karamanovu izvješću *Propagandi Del Clero Illirico*, koje je napisao u Rimu 1742. godine. Marko JAPUNDŽIĆ, *Tragom hrvatskog glagolizma*, Provincijat franjevac trećoredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., 184, 185: "Kako je lako odgojiti glagoljaški kler / Dječica pasući svoje ili tuđe stado nauče čitati i pisati bez knjige, pera i papira. Jedan kamenčić služi im mjesto pera, a stijena mjesto papira... u ravnici, ako se nađe nožić i kora kojeg drveta, posluže kao sredstvo za pisanje. / Studij glagoljaša / Učenik pod strogim vodstvom učitelja uči se kršćanskoj poniznosti, crkvenoj čednosti, čestom primanju sakramenta, crkvenoj službi, pobožnosti u recitiranju časoslova i vjeronauka iz malog Belarminova katekizma. S takvom pripremom učitelj ga (a učitelj je obično domaći župnik) povede svojem biskupu, od kojeg će primiti kleričko odijelo. Poslije toga vraća se svojem učitelju gdje nastavlja na svojem jeziku moralku, de Sacramentis in genere et in specie... Za više redove potrebno je da se zna i veliki Belarminov katekizam. Klerici poučavaju katekizam ne samo u crkvama, nego također podvečer izlaze na ulice iščekujući dječake koji se vraćaju iz polja te ih ispituju i poučavaju. / Hrana i odijelo glagoljaškog klera / Poslije mise, crkvenih funkcija, posebnih molitava i poslije kratkoga učenja moralke i katekizma, učenici zajedno sa svojim učiteljem obrađuju vrt, vinograd i ako su pokraj mora, provedu koji sat odmora s mrežama i brodom. / Ječam, proso, maslo, mlijeko, sir, zelenje njihova je hrana, meso kojiput u godini. Onima koji su uz more ne

manjka ribe. Čista voda ili pomiješana s octom njihovo je redovito piće. Vina imaju koji mjesec u godini. / Njihova odjeća odgovara njihovu siromaštvu. Od svjetovnjaka se razlikuje po boji i dužini odjeće. Na blagdane i u gradovima nose talar. / Crkve odgovaraju veličini sela, a oltari njihovu žaru u pobožnosti. Koliko imaju, toliko troše na mramorne oltare, srebrna kandila, kaleže i druge stvari. Pošto se svećenik povratu svojoj kući, dopušta mu se da pokazuje Sv. Žrtvu u svojoj crkvi koja je neka vrst zborne crkve. Kod kuće nastavlja studij moralke da može položiti ispiste za ispovijedanje vjernika."

- 18 Žarko DADIĆ, *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., poglavlje 5. "Prodor suvremenih znanstvenih ideja u Hrvatsku – osamnaesto stoljeće", 233 – 236. Autor navodi da se u XVIII. stoljeću još uvijek održala peripatetička prirodna filozofija te da su nova znanstvena gledišta tek počela prodirati u prvoj polovini 18. stoljeća.
- 19 Aleksandar STIPČEVIĆ, *Socijalna povijest knjige u Hrvata*, knj. II, "Od glagoljskog prvotiska (1483.) do hrvatskog narodnog preporoda (1835.)", Školska knjiga, Biblioteka Lucius, Zagreb, 2004.: "Revolucija koju je svojim izumom pokrenuo Johannes Gutenberg dovela je do drastičnih promjena u položaju knjiga u društvu, u hrvatskim zemljama kao i u svim drugim europskim zemljama. Knjiga postaje snažno sredstvo širenja pismenosti u širim društvenim slojevima, ali i izvorom znanstvenih i tehnoloških informacija koje će promijeniti društvene odnose i udariti čvrste temelje novovjekovnom napretku u Europi na svim područjima ljudske djelatnosti. Odjednom će se jeftina tiskana knjiga naći u rukama svih društvenih slojeva te pokrenuti i ubrzati razvitak znanosti i kulture općenito."
- 20 Žarko DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, Globus, Zagreb, 1991., 140; Zoran VELAGIĆ, "Nekoliko vidova prosvjetnog rada na hrvatskom sjeveru osamnaestog stoljeća", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zadru*, vol. 17, Zagreb, 1999., 111 – 131.
- 21 Marc BLOCH, *Feudalno društvo*, Golden marketing, Zagreb, 2001., poglavlje "Vjerski mentalitet", 90 – 95.
- 22 Thomas KUHN, *Struktura naučnih revolucija*, Nolit, Beograd, 1974.; Th. KUHN, "Objectivity, Value Judgment, and Theory Choice", u: *Scientific Knowledge, Basic Issues in the Philosophy of Sciences*, ed. Janet A. Kourany, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1987., 197 – 208; Th. KUHN, "The Function of Dogma in Scientific Research", u: *Scientific Knowledge, Basic Issues in the Philosophy of Sciences*, 253 – 266; Th. KUHN, "The Nature and Necessity of Scientific Revolutions", u: *Scientific Knowledge, Basic Issues in the Philosophy of Sciences*, 266 – 276.
- 23 Za razliku od staroga Aristotelova *Organona*, vidi Francis BACON, *Novi organon*, Naprijed, Zagreb, 1964.
- 24 Ž. DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, 177.
- 25 Frane PETRIĆ, *Nova sveopća filozofija*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1979.; F. PETRIĆ, *Deset dijaloga o retorici*, Čakavski sabor, Pula – Rijeka, 1983.
- 26 Ž. DADIĆ, *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata*, I. i II. dio, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 34, 35; Ž. DADIĆ, "Egzaktne znanosti", u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. II, "Srednji vijek i renesansa (XIII. – XVI. stoljeće)", ur. Eduard Hercigonja, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2000., 741 – 761; Stjepan KRASIĆ, *Generalno učilište Dominikanskog reda u Zadru*

- ili *Universitas Jadertina 1396. – 1807.*, Filozofski fakultet Zadar, 1996., 111, 112; Nikola GREGOV, *Školovanje u provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša*, Provincijati franjevac trećoredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., 8., 9.
- 27 Ž. DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, 91, 157.
- 28 O hrvatskim prijevodima *Lucidara* v. i Ž. DADIĆ, *Povijest egzaktnih znanosti*, I. dio, 23, 24; Ivan MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika, III. Hrvatski lucidar", *Starine*, knj. XXX, JAZU, Zagreb, 1902., 257; Ž. DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, 140. U poglavlju "Prirodnoznanstvene koncepcije u hrvatskom Lucidaru i u glagoljskim tekstovima srednjovjekovlja" piše: ... *hrvatski prijevod teološkog djela Elucidarium koje je napisao Honorius Augustodunensis ili d'Autun, a koje je ubrzo poslužilo kao temelj kojem su dodana Aristotelova gledišta o svijetu i prirodi. Takvo djelo, koje se nazivalo Lucidarium, nastalo je u Njemačkoj krajem 12. st. i u njemu su pored Honoriusovog Elucidariuma iskorištena također djela Imago mundi de dispositione orbis (Slika svijeta o uredbi krugova), poznatog pod nazivom De imagine mundi (O slici svijeta), i Philosophiae mundi (Filozofija svijeta). Prvo od njih pripisuje se istom Honoriusu Augustodunensisu, ali je ipak vjerojatnije da ga je napisao Englez Honorius Inclusus ili Solitarius, koji je djelovao oko 1090. Drugo djelo o filozofiji svijeta napisao je u 12. stoljeću Guilelmus de Conchi.*" *Lucidar* se na našem području zadržao u prijevodu s češkog. Prijepis je iz 16. stoljeća, a sačuvan je u Žgombićevu zborniku, koji se nalazi u Arhivu HAZU u Zagrebu, i Petrisovu zborniku, koji se nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod br. R 4001. Postoji i prijepis na latinici od Gverina Tihica iz 1533. godine (ova verzija *Lucidara* je teološka i ne sadrži prirodnoznanstvena tumačenja). Ista je verzija zasvjedočena u glagoljskom zborniku iz XV. stoljeća, koji se čuva u Sieni, Biblioteca comunale, sign. X. VI. 13 (Anica NAZOR, "Prijevod Lucidara Honorija Augustodunensisa u glagoljskom prijepisu", *Godišnik na Sofijskija universetat 'Sv. Klement Ohridski'*, Centar za slavjano-vizantijski proučavanja 'Prof. Ivan Dujčev', tome 89 /8/, 85 – 112). Uglavnom su se sačuvali prijepisi iz XV. i poč. XVI. stoljeća. A jedan od prijepisa *Lucidara* na hrvatski jezik glagoljicom je sačuvan i s područja otoka Ugljana, mjesta Kukljice, u prijepisu don Bene Košćice. Vidi Stjepan IVŠIĆ, "Prijevod Lucidara Honorija Augustodunensisa u prijepisu Gverina Tihica iz godine 1533.", *Starine*, sv. 42, Zagreb, 1949., 105 – 259.
- 29 Ante NAZOR – Ante NAZOR ml. – Marinka ŠIMIĆ, *Knjige od likarije*, faksimil i obrada dviju ljekaruša pisanih hrvatskom ćirilicom, *Rasprave i grada za povijest znanosti*, knj. 10, HAZU, Zagreb, 2010., 9; objavljene su dvije ljekaruše s oko 500 recepata, a sadrže voće, povrće, lijekove iz ljekarne, sastojke animalnog podrijetla. "Za djelotvornost lijekova rabe se i crkveni blagoslovi, molitve, tekstovi iz crkvenih knjiga, zaštitna sredstva, simboli, zapisi, magične formule itd.", vidi Mirko Dražen GRMEK, "Medicina u Hrvata", u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. II, "Srednji vijek i renesansa (XIII. – XVI. stoljeće)", 169 – 227.
- 30 Biserka BELICZA, "Medicina i zdravstvo", u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, "Barok i prosvjetiteljstvo (XVII. – XVIII. stoljeće)", ur. Ivan Golub, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 379 – 403; Ž. DADIĆ, "Egzaktne znanosti", u *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, "Barok i prosvjetiteljstvo (XVII. – XVIII. stoljeće)", 403 – 417; Vladimir MULJEVIĆ, "Tehnika i tehničke znanosti", u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, "Barok i prosvjetiteljstvo (XVII. – XVIII. stoljeće)", 417 – 433.
- 31 Ž. DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, 141.

- 32 Ž. DADIĆ, *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*, 142.
- 33 P. RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima*, 118.
- 34 Vladislav CVITANOVIĆ, "Prilog poznavanju kulturne povijesti na zadarskim otocima (Glagoljaši od XV. stoljeća do danas)", *Radovi Instituta za povijesne znanosti JAZU u Zadru*, 6-7, Zadar, 1960., 225). Cvitanović u svom popisu svećenika Zadarske nadbiskupije o don Ivi Vlahiću piše sljedeće: "Ive Vlahić 1765. – 1803. matičar u Sutomišćici, njegove glagoljski pisane propovijedi 1762. g. se nalaze u HAZU i kod I. Pulišića u Olibu. Bavio se i zidarstvom." Pavao KERO u svom *Leksikonu svećenika Zadarske nadbiskupije* (u pripremi) piše sljedeće: "Vlahić, Vlakić (Čubanov rečeni Vlahić) Ive, sin Mate (Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova, br. 273., kutija VI, kod oporuke Šime Babina pok. Jerolima iz Poljane je napisao don Giovanni Vlahich fillio Matte, rođen u Sutomišćici 1733. (DAZD). Tonzuru je primio 1751., niže redove ostijarijata i lektorata 1753. Na 61. v. stoji 'Johannes Zobanov alias Vlachich de S. Eufemia' (Collatio ordinum). Za subdakona zaređen je 18. IX. 1756., dakona 17. XII. 1757., str. 72, a za svećenika 22. prosinca 1759. (Coll. Ordinum). Župnik u Diklu od 1759. do 1761. (MU Diklo). Kum je na krštenju 1762. (MK Sutomišćica). U svom rodnom mjestu Sutomišćici je viceparok od 1765. do 1777., a parok od 1777. do 1803. Umro je 25. VII. 1803. (MU Sutomišćica; KG Sutomišćica). Kao zidar je prekrpio sakristiju 1775. godine, a župsku kuću 1789. godine. (Madrikula sv. Fume, st. 1 i 2). U Mlecima je dao napraviti novu kandelu novcem pok. don Šime Barića i srebreni kalež s monogramom, D.Z.V., tj. Don Zuane (Ivan) Vlahić (MSF, str. 2) član je škole Gospe Karmelske 2. U arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu čuva se njegova propovijed pisana glagoljicom (I. Milčetić, str. 274). Don Ante Strgačić, župnik Sali, ima neke njegove glag. propovijedi. Njegovo pismo je čitljivo i kaligrafsko. Njegove glagoljske pisane propovijedi 1762. se nalaze u HAZU i kod I. Pulišića u Olibu. Bavio se i zidarstvom. Pisao je oporuke koje se čuvaju u Fondu Fanfogna Garagnin u Splitu."
- 35 Knjige za ovo razdoblje, odnosno prije 1739. godine, za župu sv. Eufemije u Sutomišćici su nestale.
- 36 Da je sin Mate, upisano je u oporuci Šime Babina pok. Jerolima iz Poljane, pisanoj kurzivnom glagoljicom. Na kraju oporuke je napisano talijanskim jezikom *don Giovanni Vlahich fillio Matte* (DAZD, *Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova*, kut. VI, br. 273).
- 37 Vlaho (Blaž) Čubanov se pojavljuje na listu papira prepisanom iz *Knjige lašov* župe sv. Eufemije u Sutomišćici koja je do 1770. godine pokrivala mjesta Sutomišćicu, Preko i Poljanu, a 1770. se Preko odvaja u posebnu župu. S obzirom da, osim imena i prezimena, nisu navedeni drugi podatci o osobama koje su na popisu *lašov*, Vlaho može biti otac ili djed don Ivinog oca Mate. NAZD, *Kopija (prijepis) iz libra koga učini pokojni don Tome Mičić parokijan godišća gospodinova 1675 miseca agusta na 2*, a odnosi se na popis *Od lašev ki imaju davati stariću ulja crikvi sv. Fume*, list papira ispisan kurzivnom glagoljicom pronađen u Sutomišćici, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*
- 38 DAZD, Sutomišćica, *Glagoljska matica umrlih 1765. – 1825.*, 120.
- 39 Sačuvane matice župe sv. Eufemije u Sutomišćici se nalaze u Državnom arhivu u Zadru, a to su *Glagoljska matica krštenih 1739. – 1825.*, *Glagoljska matica vjenčanih 1747. – 1825.*, *Glagoljska matica umrlih 1765. – 1825.*

- 40 DAZD, Sutomišćica, *Glagoljska matica umrlih 1765. – 1825.*: "19 otumbra 1817 priminu Ante Vlahiči od godišć 82 incirka priminu u viri svete matere crikve buduči primio sveti sakramenti bi mu priporucena duša bi sprovedjen od mene paroka don Jive Levacicha bi pokopan u crikvi svete Fume."
- 41 DAZD, Sutomišćica, *Glagoljska matica vjenčanih 1747. – 1825.*: "Na 24 novembra 1748 budući učinena dva navišćena u crikvi Svete Fume posrid mise parokijanske meju kapitanom Ivon sinon Ante Mičića i meju Jelom hćeron Mate Čubanova oba od mista i nie se meju nigma očitova nijedna zaprika za moći biti združeni u Sveti matrimonij ženidbe i budući upitani od mene parokijana don Mate Brižića i slušah nihovi odgovori i združeni i blagoslovih u proslavljenju ženidbu prid svidoci colonel Šime Lantana i kapitan Jure Kačan."
- 42 Misli se na kapitana černida, teritorijalnih dragovoljačkih jedinica za vrijeme mletačke vladavine. Šime PERIČIĆ, "Vojna krajina u Dalmaciji", *Vojne krajine u jugoslovenskim zemljama u novom veku od Karlovačkog mira 1699.*, Naučni skupovi SANU, knj. XLVIII, Odeljenje istorijskih nauka, knj. 12: "Mletačka Republika je na svojoj Terafermi u prvoj polovici 16. st. uvela sustav teritorijalne vojske, kako bi se konačno oslobodila ovisnosti od skupe i nepouzdanе plaćeničke vojske. To su bili odabrani i popisani ljudi-seljaci, prema ključu jedan na sto stanovnika. Na taj način su oni postajali vojni obveznici. Oni su zapravo tvorili pomoćne čete plaćeničke vojske, obitavali su kod kuća i obavljali svakodneve poslove, a nedjeljom i blagdanom stjecali potrebna znanja o rukovanju oružjem i vojnoj disciplini. To su bile černide, vojnici kojima su popunjavane regularne vojne jedinice u određenim prilikama (str. 174). Svakom od tih četa zapovijedali su kapetani, kojima su pomagali po jedan zastavnik (alfir) i narednik (sergente), te dva kaplara (str. 182). Zadarsko otočje tvorilo je posebno područje kojim su zapovijedali jedan kolonel i njegov pomoćnik, dok su na čelu pojedinih sela stajale harambaše (str. 209)", tj. kapetani.
- 43 DAZD, Sutomišćica, *Glagoljska matica umrlih 1765. – 1825.*: "289. 1792 na 29 decembra priminu Šimica Čubanov od godišć 64 incirka priminu u viri s(ve)te matere crikve bi ispovidan i pričešćen i stim uljem pomazan, priporučena duša a pokriplena od smarti od mene paroka don Jive Vlahića i sprovedjen od istoga bi pokopan u crikvi svete Fumije." Šime je bio oženjen Katom zvanom Mirkom Mičić, kćeri kapitana Jive Mičića, a čija sestra Andrijana (Jago) je bila udana za kapitana Juru Grdovića, sina alfira Šime Grdovića (rečenog Ivanova). "Na 10 febrara 1755 budući učinena dva navišćena u crikvi Svete Fume posrid mise parokijanske meju Šime sinon pokojnoga Mate Vlahića i meju Katon hćeron kapetana Ive Mičića oba od mista i nie se meju nigma očitova nijedna zaprika za moći biti združeni u Sveti matrimonij ženidbe i budući upitani od mene kapelana don Pave Grdovića i slušah nihovi odgovori i združeni i blagoslovih u proslavljenju ženidbu prid svidoci Jivan Dunatov i Mihon Babinin."
- 44 Svećenici su uzimali svoje nećake ili sinovce i školovali ih za svećenika. Po oporukama se može vidjeti ovo nasljeđivanje položaja svećenika sa strica na sinovca u pojedinim obiteljima te traže da se redovno u njihovoj obitelji školuje jedno dijete koje će postati svećenik. Najbolji primjer je oporuka don Bože Blaslova iz Kali. DAZD, Fond – *Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova*, knj. VII, 34/35: "... Drugo ostavljan Don Šimi momu neputu Ravne Velike koje je meni darova po(koi)ni barba kad mi e zapisa patarmonij a posli nega da bude popi nakon popa koi budu uživati rečene Ravne i Kubu koj je ostavi meni po(koj)ni barba u svomu tastamentu i posli mene popu koi bude od moje kuće ostavljan da moj neput don Šime i ostali popi koi budu od moje kuće da jimaju vazda učiti

koje dite od naše kuće i koi se bude vidjeti da će biti dobar za učiniti ga redovnikom i da rečeni don Šime i ostali koi budu posli niega da bude govoriti sve mise nagodi svih mojih martvih koji su od naše kuće a navlatito za onih martvih kakj ih je ostavi moj po(koj)ni barba u negovu tastamentu."

- 45 NAZD, Diklo, *Glagoljska matica krštenih 1744. – 1816. te 1824.; Glagoljska matica umrlih 1744. – 1830.; Glagoljski libar duš 1658. – 1790.*
- 46 P. RUNJE, *Školovanje glagoljaša*, Matica hrvatska, Ogulin, 2003.; Nikola GREGOV, *Školovanje u provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša*, Provincijati franjevaca trećoredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
- 47 Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, I. i II. dio, 1969. i 1970. Štefanić za nekoliko propovijedi, kojima se iz rukopisa vidi da ih je pisao don Ive Vlahić, tvrdi da ih je pisao franjevac trećoredac na osnovi nekih stilskih karakteristika u pisanju franjevaca u XVIII. stoljeću, 284.
- 48 Od dokumenata je sačuvan jedino *Collationum ordinum*, 1746. – 1957., u kojem se vidi da je redovito polagao ispite, pa i po dva odjednom. Godine 1753., nakon uredno položenih ispita, odjednom je primio niže redove vratara (ostijarijata) i lektorata.
- 49 Više u Carlo Federico BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, II. dio, Zadarska nadbiskupija i Matica hrvatska, Zadar, 2011., 102, 103; Stjepan IVANČIĆ, *Nešto o hrvatsko-glagoljskim piscima samostanskih trećoredaca*, Katolička hrvatska tiskara, Zadar, 1911., 204 – 209.
- 50 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I. dio, 284, 287.
- 51 Pavao KERO, *Popis glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2008., 137; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi*, 155.
- 52 Don Ivan Grdović je djelovao krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća. Ovo isto tvrdi V. CVITANOVIĆ, "Prilog poznavanju kulturne povijesti", 225.
- 53 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, II. dio, 69 – 77.
- 54 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 161 – 164, nabraja niz zbirke propovijedi don Nikole Belića, *Deset propovijedi, XVIII. st.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 272); *Korizmene propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 271, 272); *List propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 272); *Odlomci korizmene propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 273); *Zbirčica propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 273); *Zbirka propovijedi, 1746. – 1756.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 267 – 269); *Zbirka propovijedi, XVIII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 269 – 270).
- 55 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 170; NAZD, Vrsi, *Dio glagoljske knjige propovijedi*.
- 56 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 137: "Mare magnum franjevačkih indulgencija i privilegija. Rukopis fra Petra Milutinića, god. 1559.", 93 – 95.
- 57 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 181, Zadar, *Plać B. D. Marije, XVIII. st.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 296); *Klimantovičev obrednik, 1514. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 183); *Klimantovičev zbornik, 1501. – 1512. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 184); *Obrednik iz 1509. god.* (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 185); *Zbirka*

franjevačkih indulgencija, 1502. – 1511. god. (P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 186).

- 58 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 52 – 54, *Košćićeva zbirka propovijedi, 1681. – 1684.* (spominje i V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 253 – 257); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 52, 53, *Košćićevi odlomci Lucidara, XVII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 242 – 243); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 53, *Zbirčica propovijedi don Bene Koščice, 1687.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 257); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 53, *Zbirčica propovijedi don Bene Koščice, 1687.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 258); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 53, *Zbirčica propovijedi (iz Koščićica), XVII. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 258 – 259).
- 59 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 97, *Fatevićev zbornik duhovnog štiva, god. 1617.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi II*, 57 – 60).
- 60 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 181, *Kuzmanićev zbornik crkvenih govora i kršćanske nauke, 1724. – 1725.; "Kodeks je još u 18. st. bio u Sutomišćici."*
- 61 P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 138, *Poslanica o nedjelji i propovijed, XIX. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 55 – 56); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 162, *Ugljan, Propovijed o Božiću, XIX. st.* (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 285); P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 163, *Ugljan, Propovijed o mladoj misi, XIX. st.*
- 62 NAZD, *Glagoljska govorenja duhovna*, zbirka propovijedi, Sutomišćica, pisar don Ive Vlahić iz Sutomišćice, XVIII. st.
- 63 Sačuvani su fragmenti pet propovijedi (V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 1969., 277, 284, 287, 288), a knjiga propovijedi u Nadbiskupskom arhivu u Zadru nije u cijelosti sačuvana. Postoji uvod, tri cijele propovijedi te samo jedna stranica četvrte propovijedi. U istu knjigu kasnije su zapisivali don Šime Radov i don Ive Levačić.
- 64 Grozdana FRANOV ŽIVKOVIĆ, "Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu u 18. stoljeću", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, vol. 27, Zagreb, 2009., 165 – 227.
- 65 NAZD, *Glagoljska govorenja duhovna*, zbirka propovijedi, Sutomišćica, pisar don Ive Vlahić iz Sutomišćice, XVIII. st.
- 66 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 284.
- 67 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 277, 284, 287, 288.
- 68 Ivan MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu hrvatskih glagoljskih spomenika. III. Hrvatski lucidar", *Starine*, knj. XXX, Knjižara JAZU, Zagreb, 1902., 287, br. 40.
- 69 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 277.
- 70 I. MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu", 282, br. 21.
- 71 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 284.
- 72 I. MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu", 283, br. 27.
- 73 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 284.
- 74 I. MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu", 274, br. 6.

- 75 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 287.
- 76 I. MILČETIĆ, "Prilozi za literaturu", 278, br. 13.
- 77 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi I*, 288.
- 78 Rudolf STROHAL, *Hrvatska glagoljska knjiga*, privatna naklada, Zagreb, 1915., 220.
- 79 NAZD, *Glagoljska govorenja duhovna*, zbirka propovijedi, Sutomišćica, pisar don Ive Vlahić iz Sutomišćice, XVIII. st.: "toliki koji piju krv siromašku tuje kradući i priuzimajući za nasititi svoju volju od nedostojne lakomosti, gdi su pak tolike požrlosti, pijanstva, nečistoće pogrdjenja blagdan, i druga zla, u kojih provodimo ovi naš život."
- 80 Ljubomir N. VLAČIĆ, *Austrijsko bračno (ženidbeno i udadbeno) pravo*, Ručna knjiga za parohijsko svećenstvo sviju zakonom priznatih religija ili vjerskih zadruga, Hrvatska štampalija Trumbić i drug, Split, 1909., 170 – 181.
- 81 NAZD, Rava, *Glagoljska matica krštenih, 1772. – 1828.*; Rava, *Glagoljska matica vjenčanih, 1779. – 1829.*; Rava, *Glagoljska matica umrlih, 1736. – 1830.*
- 82 Svećenici su uglavnom upisivali najosnovnije podatke, ponekad samo ime i prezime umrloga u maticu umrlih ili ime djeteta, datum krštenja te ime i prezime oca djeteta u maticu rođenih. Don Ive Vlahić u svojim upisima redovno upisuje i dodatne podatke, npr. u maticama krštenih podatke o majci, posebno njeno djevojačko prezime, a u maticama umrlih u dosta slučajeva uzroke smrti itd.
- 83 Dobar dio ovih evidencija do danas je ostao sačuvan – NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*; *Glagoljska madrikula Corpus Domini (Tila Isusova), za razdoblje 1745. – 1800.*; *Glagoljska madrikula Gospe od Karmena i Duš od Purgatorija, 1745. – 1821.*; *Kopija (prijepis) iz libra koga učini pokojni don Tome Mičić parokijan godišća Gospodinova 1675. miseca agusta na 2*", a odnosi se na popis "Od lašev ki imaju davati stariću ulja crikvi sv. Fume", list papira ispisan kurzivnom glagoljicom pronađen u Sutomišćici, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*; *Glagoljska knjiga primitaka i izdataka skule sv. Sakramenta; Glagoljski libar di se pišu oni ki fale i ki ostaju dužni 1767. – 1804. (Skula sv. Fume); Razne knjižice računa i listovi s raznim zapisima, uglavnom prijaćama i trošnjama, pisani kurzivnom glagoljicom; Knjižice računa i razni listovi skule sv. Fume i sv. Sakramenta, pisani kurzivnom glagoljicom; Glagoljska imena i računi bratovština Sutomišćice, pisani kurzivnom glagoljicom.*
- 84 U drugim mjestima (Rava, Soline...) bratovštine su prestajale s radom, u nekim se nakon nekog vremena obnavljao rad, vjerojatno zato što nije bilo osobe koja bi cijelo vrijeme održavala njihovo djelovanje.
- 85 Postoji popis tko je sve bio, odnosno tko još nije bio u upravnom tijelu bratovštine. NAZD, Sutomišćica, *Razne knjižice računa i listovi s raznim zapisima, uglavnom prijaćama i trošnjama, pisani kurzivnom glagoljicom.*
- 86 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*: "Na 11 novembra u Sutumišćici / Braća svete Fume obrasmo za prokaratura naše crikve to kako e običaj vazda na ovi dan činiti te obrane. Obrasmo za suca Jivu Dunatova prokaratura Jivu Krstića od Preka i drugoga Šimu Čubanova od Sutumišćice; kaštaldi Matu Matešina i Šimu Tulčeva. I bi ta(d)

učinjeni konti suca prošastomu Grgi Grdoviću i ne osta dužan nišće a prida pinez novomu libar dvisto osamdeset i šest; sol(dini), 12. / Budući bi razlog vazdašni da na Božji dan i na Sisveti i Martvi dan daje se jedna ublija kruha od lemozine svaki ta(j) dan, i jedan vrč vina za da to podili se moju svi popi i žakni i kaštaldi ujedno jesu jur dva godišća gaštaldi himbom ta kruh posvajali zato unapridak ima se stari zakon ispunivati neka nije smućene meju zgor rečenom; i ki bi ta rečeni kruh prilaso (!) u napridak a ne podilio se budi mukaši (!) i ga za svaki put litra pet u istu carkvu."

- 87 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula Corpus Domini (Tila Isusova)*, za razdoblje 1745. – 1800.
- 88 DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156, Glagoljski rukopisi, spis br. 65. Primjer donošenja odluka od strane seoskih glavara i vijeća staraca o nekom problemu: "Na 3 febrara 1760 / Ja don Mate Blaslović parokijan od Kali čini viru Jivanun sinu pokojne Mande Šulića od Kali budući on napastovan od svoje se(s)tre Matije udane po zakonu selanskomu a ona sada pita dil od brata svoga a toga zakona ni bilo nikad u našem selu po mojoj kušenciji / Pišen ja parokijan od Kali." Drugi rukopis: "Na 4 febrara u Kuklici 1760 u Kuklici / Ja parokijan Jive Meštrić i starci mista Kuklice činimo viru Jivanu sinu pokojne Mande Šulića da toga zakona nikad nije bilo da sestre mogu jimati dila o(d) dobar svojih starjih kada se udade nego samo robe što je običaj selanski / Pop Šimun Butirić parokijan od Kuklice pišem po viri kapitanovoj i ostalih ludi." Treći rukopis: "Na 4 febrara u Preku i Sutomišćic 1760 / Ja kapitan Mikula Brižić i kapitan Jure Kačan od Preka i Sutomišćice i starci od iste parokije činimo viru, Jivanu sinu pokojne Mande Šulića da toga zakona nikad nij bilo da sestre mogu jimati dila od dobar svoji starjih kada se uda nego samo robe što je običaj selacki / Ja don Šime Šimić vice parok od Sutomišćice Preka pišem po viri kapitanovoj i ostalih ludi." (Sudeći po rukopisu, ovo je najvjerojatnije pisao don Ive Vlahić.)
- 89 I. GRGIĆ, "Buntovni pokret dalmatinskih težaka", 551 – 605.
- 90 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*
- 91 P. RUNJE u knjizi *Pokornički pokret i franjevci trećoredci glagoljaši (XIII. – XVI.)*, Provincijat franjevaca trećoredaca, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., 71. navodi sljedeće: "Krajem 1751. u sudskom procesu što ga redovnici samostana sv. Pavla na Školjiću imaju s kolonelom Petrom Possedarskim, u vezi s posjedom na Puntamici, među potvrdama o višestoljetnom vlasništvu imanja na Puntamici što šalju generalnom providuru Jerolimu Marija Balbiju među ostalima vele da 340 godina oni i njihovi stari uživaju te posjede."
- 92 DAZD, *Spisi fonda Lantana*, kut. 2, sign. 45 (5.1.2).
- 93 DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 52; "1778 na 25 jenara u Sutumišćici / Mi don Ante Barić i Šimica Pavin od Sutumišćice pogodismo se s meštron Blažon Lovrinčevin od Permude da nam učini svakomu svoju kamenicu. Don Antina da bude od bari 5 a Šimičina da bude od bari 8 ove da bude učinja na način od srinja ke da budu dobre i stanje akoli bi kapalje da ne uzmemo ih pogodismo se svaki sić po li(bar): 4 ove da budu dovezene od istoga meštra na njegove spize do Sisvet prvih. / Depiju pogodih se ja Stipe Petrić od istoga sela s istim meštrom da mi učini jenu kamenicu od bari 5 na istu pogodbu kako ozgor. Prija isti meštar kapar od don Ante filip 1 od Stipe filip 1 a od Šimice filip 1 i petic 5. S ovim patom pogodismo se ako bi (bi)la bolest ali principova da renti budu jimati pacni (!) ako bi se meštru smart da vra(ti) kaparu / Pisah ja don Jive Vlahić parok."
- 94 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1771.

miseca agusta pod sucem Šimicom Čubanovim po(kojnoga) Jure bi prikrivena crkva s(ve)te Fumije od prota Ižena Teža iz Zadra i bi potrošeno za ove potrebe cekini – 58 li(bar), 10 čini gro(ša): 5 a čini libar 2745. Pisah ja don Jive Vlahić vice parok."

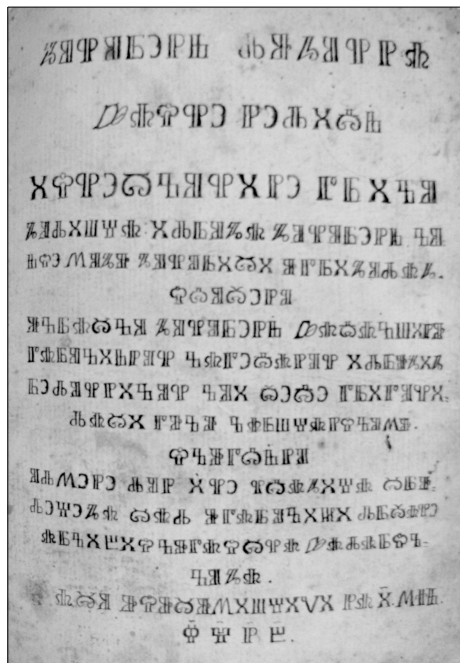
- 95 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1789. Ovo godišće prikrismo kuću parokiansku ku prikri don Bože Grgurev i ja isti parok bi svega po trošk(u) gro(ša): 65; br. 4. / Ovo jisto godišće uzesmo dva anjela od maramora biloga u tabernaku(l) u protu Nikole Digana koi gustaju cekini: 11; I tad bi sudac Jure Grdović. Pisah ja parok don Ive Vlahić."
- 96 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1775. miseca otombra; / Pod sucem Matom Blaganom bi prikrivena sakristija od don Bože Grgureva i od mene don Jive Vlahića vice paroka potroška ce(kini): 10."
- 97 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1768. miseca luja u Sutomišćici; / Pod sucem Jivom Profacon bi načinen zvonik crikve s(ve)te Fumije od meštra Jive Selestrin rečeni Božić ki gusta u sve incirka cekini šesnajest i tad bi po vice paroka don Jive Vlahić i parok don Mate Brižić."
- 98 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1779. miseca zunja na 15 / Ovoga godišća kupismo tabernakul od mramora koga uzesmo u Lošinu velikomu za pedeset i dva cekina i talar jedan za načiniti ga na misto dadosmo protu Nikoli Duganu cekini 4 i dvi boce ula i kad bi sudac Šime Kucelin / Pisah ja don Jive Vlahić ki bi tad parok. Čini gro(ša): 292."
- 99 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1793. Ovo godišć učinismo tri planita modre i dvi cerlene šare za moje. Ja dobavi robu i čini skratiti na moju p(...)ke bi nu štimane od meštra Meniga Manzona cekini 30, a jisti pustih cerkvu za cekini 16. / Činih učiniti 4 kamiža od Blagdana ki gustaju nove gro(ša) 28."
- 100 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.:* "1788. miseca maja bi učinjenjen kandela vela od srebra ka bi učinjena od dobar pok(ojnoga) don Šime Barića s obnigon da crikva svako godišće jima plaćati za njegovu dušu dvi mise kantane a to na njegov god i na njegovo krsno ime kako je učinjeno pismo na istoj kandelu koja kandela gusta talari sto i dvadeset govorim numer 120. Ovi bihu rečenoga pok(ojnoga) don Šime depiju crikva pridade cikini u zlatu 4. I ove mise neka budu na dušu parokianom ki budu, budući se za nje obniga puk za davati ih za uvik. / Ovu kandelu hodih učiniti u Bneci ja don Jive Vlahić parok i tad učinih od moih pinez kalež srebrni na komu je upisano moje jime a to D. Z. V. (latinica) ki gusta dobre munite libar dvisto pedeset i tri; govorim numer l(iba)r: 253 čini u zlatu cekini 11 i po. Ovoga darovati crkvi. Tad uzesmo kand(ila) veli(ka) 4 gustaju gro(ša): 18." U fondu Fanfonja-Garanjin nalazimo podatak o istom putovanju u Veneciju, kad umjesto njega obavlja župne poslove don Pave Pavin, naglašavajući u svojim zapisima da je parohijan na putu. DAST, *Obiteljski fond Fanfogna-Garagnin*, br. 156, Glagoljski rukopisi, spis br. 65: "U ime Boga i s(vete) Troice Amen 1788 / U Sutomišćici na 22 maja / Ja Ante Božić nahodeći se nemoćan u dobroj pameti priporučujem dušu gospodinu Bogu tilo da bude ukopano u crikvi s(vete) Fumij(e) činim moje naredbe koliko da ih čini pupliki nodar zaderski ja ostavljan gospodaricu moju ženu i moga sina ako mu Bog da zdravle a sestru Matiju da ona bude držati kako sestru a ona nu kako mater Matiji ako joi se srića namiri da joi dade selaski razlog a sestri Ivanici ostavljan da jo se dade halu i tri sukne za što po duši znam da

ne merita više i ako bi se Ivanica što suprotivila ja Ante ovo zapišujen prid dvima svidoci koi ovdj budu imenovani a Juru moga brata da imaju ga vazda dočekati kako svoga gospodara i damu vazda bude otvoreno i da bude vazda gospodar doiti a on da ima vazda pogledati na nu i zagovoriti ako što vidi ali čuje i na dušu mu naprčiva da ima to učiniti ako što bude viti ali čuti a sad ista volam da imaju činiti za mrtvi vazda kad bude koi god ali krsno ime i ovi jin na dušu naprčivan. / Pisah ja don Pave Pavin ne budući ovdj u selu ni parokijana ni kapelana a to parokijan budući na putu a kapelan nemoćan a to prid svidocin srzenton Anton Dunatovin i drugim srzentom Šimićevevin."

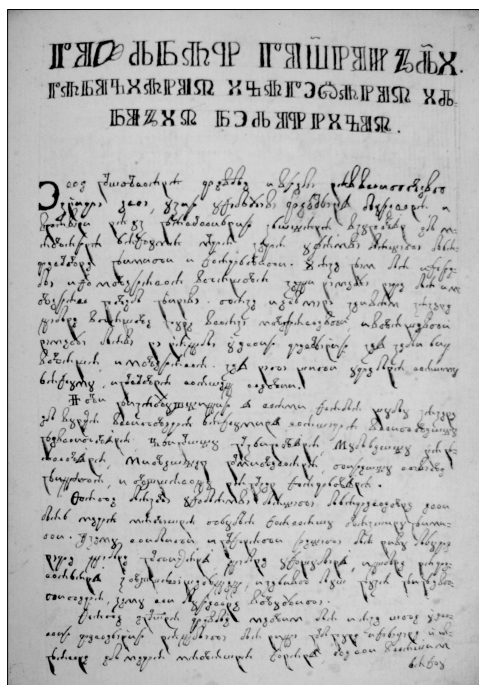
- 101 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*: "1785 ovo godišće ja parok don Ive Vlahić činih izneti mocire toliko velike koliko je dug vrtal u lozi i bi od ne nasut put od Kačanove lazi do Šimićeve gumna koi vrta ja isti obzidah i koga bude uživa(ti) da mi reče na godišće jedan izdunbin s molitvom podaj."
- 102 Oporuke sačuvane u fondu DAZD, *Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova.*
- 103 DAZD, *Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova*, Grgo Pantalon, 1768., kutija IV, br. 914ab, 11.: "Ostavlan još depiju za moju dušu mis pest oke da rečene u crikvi s(ve)te Fumije od redovnikov ki su u selu da se uč(ni) jedna polica za jima stati u crikvi zada kad ki redovnik rečenih neka se zapiše narečenu policu. Od tih mis činim prokaratura vice paroka don Jivu Vlahića da on bude nas(to)jati da budu izrečene i njemu da jimaju moji dati pinezi koliko zapadaju rečene mise a on da plati redovnicu posol 30 ove munitite / U Preku na 9 maja 1768. / Ja zdol potpisani parok ispovidan svojom zakletvom da sam razvidi police od mis ke su rečene na intancjun pokoj(noga) Grege Pantalone najдох da ih je rečeno tristo i trideset i jedna govorim 331 i u s(ve)t(oj) viri / U Sutomišćici na 24 luja 1774 / Ja don Jive Vlahić v(ice) parok."
- 104 NAZD, Sutomišćica, *Glagoljska madrikula sv. Fume (Eufemije) od god. 1748. – 1804.*, 59.
- 105 NAZD, *Glagoljska matica umrlih Sutomišćica 1765. – 1825.* Pjesmu sam objavila na internetu na stranici "Mala početnica kurzivne glagoljice" (<http://www.croatianhistory.net/etf/kurziv.html>) 2002. godine, a objavljena je i 2008. godine u knjizi *Glagoljski kodeksi Zadarske nadbiskupije*, 132, koju je priredio don Pavao Kero.
- 106 V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti II*, 21, 296 – 298; Štefanić na str. 297 citira mrtvačke "šekvencije" iz 1729. godine, po njemu, pisane na zadarskim otocima: "Prva šekvencija na martvacu / Nut, mislimo ča smo / razmislimo zemla da smo / tere slava tvoga tila / hoće biti zemla gnila."

ILUSTRACIJE

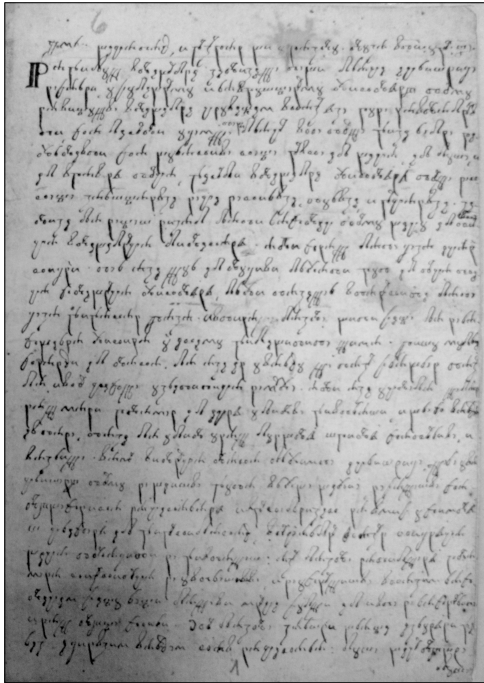

Sl. 1. NAZD, Naslovnica Zbirke provijedi don I. Vlahića

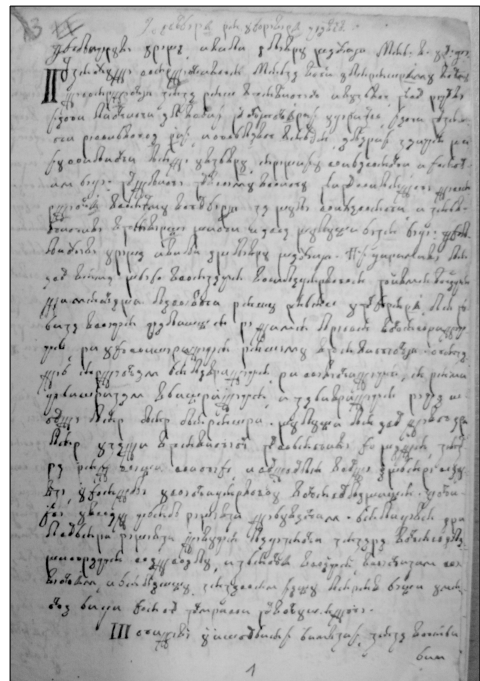

Sl. 2. NAZD, Prva stranica Zbirke propovijedi

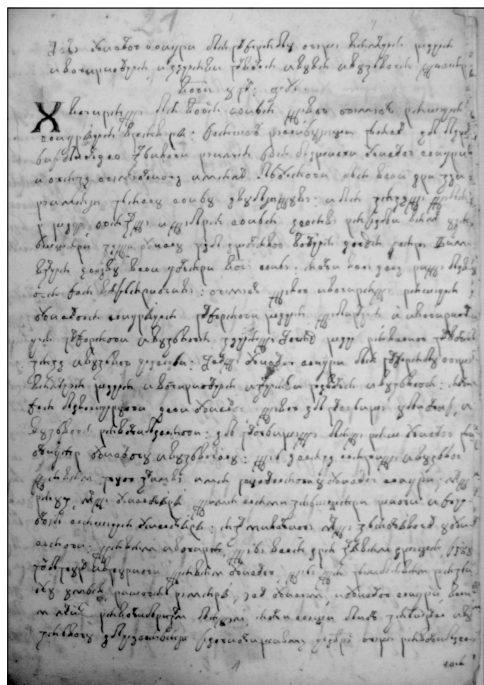
G. Franov-Živković ♦ Glagoljaš don Ive Vlahić iz Sutomišćice...

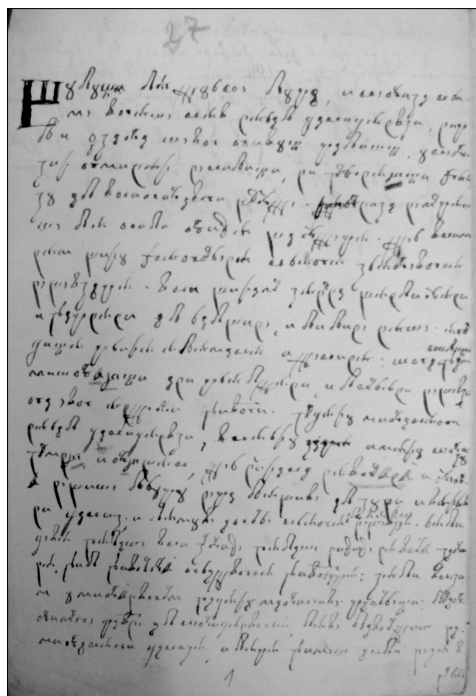
Sl. 3. Arhiv HAZU Zg, Propovijed sign. IVa 80/6

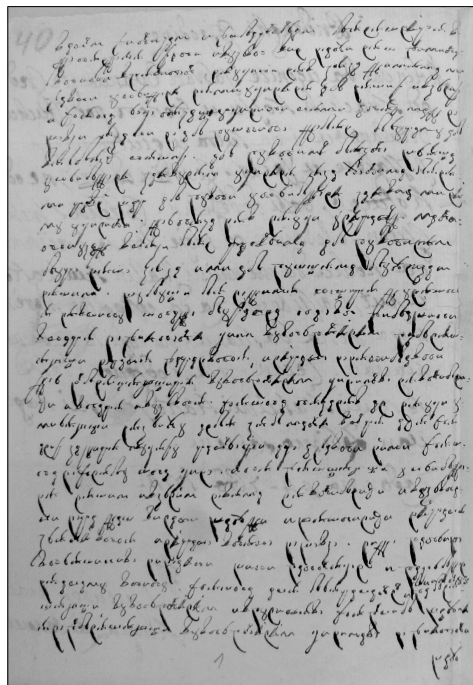
Sl. 4. Arhiv HAZU Zg, Propovijed sign. IVa 80/13

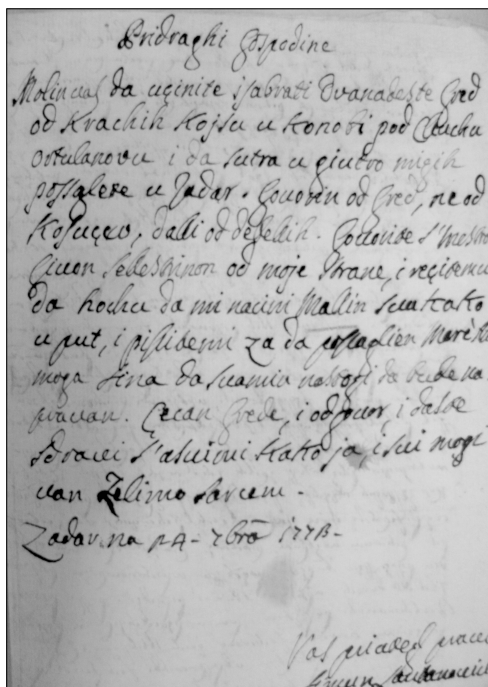
Sl. 5. Arhiv HAZU Zg, Propovijed sign. IVa 80/21

Sl. 6. Arhiv HAZU Zg, Propovijed sign. IVa 80/27

Sl. 7. Arhiv HAZU Zg, Propovijed sign. IVa 80/40

Sl. 8. Arhiv HAZU Zg, Pismo Šimuna Lantanovića (Lantane) don I. Vlahiću, sign. IVa 80/40 (latinica)

Grozdana Franov-Živković

GLAGOLITIC PRIEST IVE VLAHIĆ FROM SUTOMIŠĆICA

(cca 1733 – 25 July 1803)

Summary

The paper presents the life and education of the Glagolitic priest Ive Čubanov Vlahić (cca 1733 – 25 July 1803), his activity in the parish through fraternities, sermons, et altera. Father Ive Vlahić descends from a distinguished family from Sutomišćica on the island of Ugljan. He received quality education studying with the parish priest, the Franciscan Tertiaries on the nearby islet of Galevac, and probably at Zmajević's junior seminary in Zadar. It is evident from his writings that he had knowledge of the Croatian and Italian languages and wrote in the Latin and Glagolitic scripts. Father Ive Vlahić was an expert in his field and the Church administration; he liked to engage himself in many other fields (law, economy, even folk medicine) in order to provide help to his parishioners; he further translated various documents from Italian and interpreted them to the people; he kept fraternity books, wrote invoices and last wills, and represented the population before Church and civil authorities. He wrote all his sermons himself, which proves his quality education; he further wrote poems and other notes in codices such as folk medicine books. Famous is also his book of sermons (18 fol.), in safekeeping at the Archdiocesan Archives in Zadar. This paper proves that the preserved parts of five Glagolitic sermons, which had until recently been considered anonymous, in safekeeping at the Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb, were written by Father Ive Vlahić.

Keywords: father Ive Čubanov Vlahić, Sutomišćica, island of Ugljan, Glagolitic priests, Glagolitic script, XVIIIth c.